

God Varana Biibiina **Jon** **Igirumi** **(John)** **Vonaviakova**

Weni vonaviakovina na ke Jon ita girumi ma wawaya muriyai iterei. Aposol Jon *God Varana Biibiina* igirumi na ivi akovita da Yesu na God Vonana Makamakii Nonowina. Ma tuna ivi wawayota da dobuwai wawaya kamosiyai imakai. Ma bade Jon ivoneta da ina kayowana da wawaya ini tumaghana da Yesu na God Natuna ma kata Viviyawa, tuna kubiine weni bukana igirumi. Ina kayowana da nani vitumaghaninai na yawasa makamakii nonowina ina panani.

Kunona Jon ivi akovita da God Vonana ma Yesu na sago, muriyai Yesu ina bera ghamaghamasi ivi sisiyei, matakirisi ivi debei da vonavaghata da tuna na God Natuna ma kata Viviyawa. Jon igiruma da Yesu matakira peyarina ibera yavui na muriyai nani berasi tepanai nota ghamaghamasi ivivi beyebeyena. Ma ina vibeyebeyena kamoni na wawaya nevanevana Yesu ivi tumaghane ma ikivini ma nevanevana na ke iti tumaghane ma ivi ghaviyei. Ma sapta 13 da ku 17 kamoni Jon ina giruma evonavoneta da muriyai Yesu ita patumi na nani didibarinai kana kivikivina yavata ere nuwaviinisi ivi nuwasago ma ikiiepepisi ma nota rewapanai ivovunaghisi da i nota ke ina peku, iyamna iakovi da ina rabobo. Ma ina

giruma turinai Jon evonavoneta da Yesu ipatumi ma ivi tupavirei, ituparatui ma ikikava rabobowai ivomiiri ma irumataru kana kivi-kivina kurisi.

Jon ina giruma kamoni na ghamana na Keriso tepani yawasa makamaki nonowina taviya. Ma iyavo kava itumaghana da Yesu na keta, vonavaghata ma yawasa na tuna puyona wekarakava eviiviiya. Weni bukana kamoni aviyavisina mara nonowa ita yawasa kamoni emakamakai na eviiviiya ma nani miibiisi tepani kanuma ina ku nevanewa akova ghamana ibeyebeyena. Kamoni na okowa, parawa, yasegana, sifu kii koyakoyagha yavata, ma greipi uravina amena yavata.

Jon ina nota weni nakanani irereghi.

Sapta 1:1-18 Yesu na vona ma dobu kana yasegana.

Sapta 1:19-51 Jon Yesu ibabataito. Ma Yesu nona wawayisi ivinesi da kana kivi-kivini.

Sapta 2:1 da ku 12:50 Yesu ibababa ma ina biga iberaberi.

Sapta 13:1 da ku 19:42 Yesu ina biga turina Jerusalem kamoni ma barabaranai.

Sapta 20:1-31 Bada Yesu rabobowai ivomiiri ma wawayi kurisi irumataru.

Sapta 21:1-25 Sisiya ku tepana na Yesu Gariri do bunai irumataru.

Keriso na vona ma dobu kana yasegana.

¹ Karenai na Vona imakamakai. Tuna na God yavata imakamakai, ma tuna na God. ² Ma karenai tuna na God yavata. ³ Tuniyai da bera kudubina iyamoni, mikedu tuna kegha na ke sago

aviyavisina dobuwai ita yamoni. ⁴ Tuna gwabinai na yawasa, ma nani yawasina na wawaya i yasegana. ⁵ Ma yasegana gweyurina nubakutuva kamonai ekarakarata ma nubakutuva ke kovokovoghina da ita ghekuyowei.

⁶ Ma God ina yonayona ivonatawei, tuna kana vava na Jon Babataito.* ⁷ Ipisi da nani yasegana iti debei da wawaya peyarisi iti tumaghane. ⁸ Ipisi da yasegana kurisi iti debei, ma tuna na ke yasegana. ⁹ Ma wawaya ivi akovisi da yasegana vaghata na ku dobu ina nekiibau da wawaya peyarisi yasegana ina veresi.

¹⁰ Namanaki da tuna tepanai God dobu iyamoni ma kegha da ku dobu inekiibau na wawaya dobuwai iveyiyei. ¹¹ Ipisi ina ku dobu vaghata ma ina wawaya kurisi ma kegha da ibarei. ¹² Ma wawaya viya kava ina sisiya iviyya ma ivi tumaghana na ti damsai ivonesi da God natunatuna. ¹³ Ma God natunatuna i yawasa na God gwabinai ipisi. Ma nani yawasina na ke kaekiki mau bo tomowa kawana yavata gwabisiyai ita pisi.

¹⁴ Ma Vonana ivi wawaya da yavata tamakii patapata. Tuna na God Natuna sago kava na kana kadara kakitai. Ma agabiibai ma vonavaghata gwabinai irakata kirakai.

¹⁵ Jon namada ivoneta bo, “Weni wawayina avivi sisiyei na, ‘Tuna murikuwai ina pisi. Ma ighekuyoweku, iyamna imakamakai ma muriyai da atupuwa.’”

* **1:6:** Mat 3:1; Mak 1:4; Luk 3:1-2

¹⁶ Ma ina agabiibai kudubina peyarita damina taviiviiya ma ina vibiibiina mara nonowa everevereta. ¹⁷ Vonaviyoyovana na God ivi damani Moses kurina da iti debei wawaya kurisi. Ma agabiibai ma vonavaghata na Yesu Keriso* gwabinai ipisi. ¹⁸ Ke meyani wawaya sago God ita kitai. Natuna sago kava na God yavata ivi kovokovoghana. Tuna ina Mamai yavata na sago. Ma ivi akakovita da God na iyai.

Jon Babataito ina vibeyebeyena.

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

¹⁹ Jiu damsi i babada ghamaghamasi Jerusalem kamoni taparoro babadisi ma Livai damsi ivonatawesi Jon kurina ma ivi tarakiiyanei bo, “Tam na iyai?”

²⁰ Ma Jon ke ita bara bo ita yabumana ma ivi debe meyei, ivonapotesi bo, “Taku na ke God ina Vivinevine Wawayina.”

²¹ Ma ivi tarakiiyanei bo, “Nakanani na tam iyai? Tam peroveta Elaidiya bo?”*

Ma ivonapotesi bo, “Kegha, taku ke tuna.”

“Tam na nani perovetina kakoyakoyaghi bo?”†

Ma ivonapotesi bo, “Kegha.”

* **1:17:** Keriso: Grik damsi gamosi evonavona bo ‘Keriso’ ma Hibru damsi gamosi evonavona bo ‘Mesaya.’ Ivi ruwa iyamna ‘God ina Vivinevine Wawayina.’ * **1:21:** Deut 18:15, 18; Mal

4:5 † **1:21:** Deut 18:15 kamoni Moses igiruma da mara sago peroveta ghamanakina ina nekiibau kurisi. Ma Jiu damsi patana da nani perovetina ekoyakoyaghi. Tuna kubiine wawaya Jon ivi tarakiiyanei da tuna vaghina wawayina bo kegha.

²² Ma damsi ivona bo, “Nakanani na tam iyai? Kevonekai da kana vovira akii babada kurisi ma kana vonesi da tam iyai.”

²³ Jon ivonapotesi ikikava peroveta Aisaya igiruma na nakanani ivonesi bo,

“Taku na wawaya gamona warereyai eruruk-watu,

‘Keta maninina koberai, Bada kubiine.’ ”*

²⁴ Ma Perisi damsi wawaya viya ivonatawesi ma ²⁵ ivi tarakiyanei bo, “Mikeda tam ke Keriso, ke Elaidiya bo ke peroveta na avi kubiine kebaba-bataito?”

²⁶ Ma Jon ivonapotesi bo, “Taku okowai ababa-bataito. Ma kamomiyai wawaya sago ke kotakovi.

²⁷ Tuna tomowina murikuwai epipisi. Ighekuy-oweku, taku ke wawaya kiimataniku da kaena kana terepapara ata rupami.”

²⁸ Weni berasi peyarina itupuwa Betaniyai, Jordan okowina nevanai, Jon nani dobunai ibaba-bataito.

God ina sipu gegeyina.

²⁹ Ma mara itome na Jon, Yesu ikitai ipipisi kurina na ivona bo, “Kokitai, God Ina Sipu Gegeyina epipisi da dobu ina berabero ina viitawei.

³⁰ Weni wawayina avivi sisiyei maranai avona bo, ‘Tomowina murikuwai epipisi na ighekuy-oweku, tuna namada imakamakai ma muriyai da atupuwa.’ ³¹ Taku bade ke atakovi da tuna na nakanani, ma apisi da okowai abababataito, iyamna aidebei da Israel inakovi da tuna iyai.”

³² Ma Jon aviyavisina matanai ikitai na ivi debei, ivona bo “Kanuma Vovokaravina akitai nakanani

* 1:23: Isa 40:3

ma gabubu kunumai ioru da tomowina ku tepana.
³³ Taku patana da ke atakovi da tuna iyai ma kegha da Wawayina ivonataweku da okowai abababataito tuna ivoneku bo, “Tomowina kuna kitai ma Kanuma Vovokaravina inoru ku tepana na tuna wawayina Kanuma Vovokaravina ina veremi.” ³⁴ Taku akitai na aidebei da tuna na God Natuna.”

Nona wawayisi Yesu ivinesi da kana kivikivina.

³⁵ Mara itome ma Jon kana kivikivina ruwa yavata patana da nani gawarinai imakamakai.

³⁶ Ma Jon ikitai da Yesu ibaba inenae na ivona bo, “Kokitai, tuna na God ina Sipu Gegeyina.”

³⁷ Kana kivikivina ruwa ina sisiya ivi yanei na inae da Yesu ikivini. ³⁸ Yesu imiiritavire ikitisi da ikivikivini na ivi tarakiyanesi bo, “Aviyavisina kokayokayowei?”

Ma damsi ivonapotei bo, “Rabai (iyamna vibeyebeyena wawayina), tam na meni dobunai kemakamakai?”

³⁹ Yesu ivonapotesi bo, “Kopisi da kona kitai.” Ma tuna na namada ravi madeghinai. Damsi ikivini inae da ina makamakai ikitai, ma yavata nani dobunai imakii kupom.

⁴⁰ Nani kamoni na Anduru, (tuna Saimon Pita tina kikei.) Maranai Jon Babataito ina sisiya ivi yanei na Yesu ikivini. ⁴¹ Ma yaghiyaghinai Anduru inae da ina tuwa Saimon ipanani ma ivonei bo, “God ina Vivinevine Wawayina kapanani.” (Tuna iyamna Keriso.) ⁴² Ma irutini ipisi Yesu kurina.

Yesu ikitai ma ivona bo, “Tam Jon natuna Saimon, wawaya ina kwatum da Kepas.” Ma nani

vavana Grik gamosiyai na Pita. (Kepas ma Pita ivi ruwa na iyamsi ‘wakima.’)

Yesu Piripo da Nataniyera ikwatusi.

⁴³ Mara itome na Yesu ivi karei da ita nae ku Gariri. Ibaba inenae da Piripo ipanani na ivonei bo, “Kekiviniku.” ⁴⁴ Piripo na Anduru da Pita nakanani, peyarisi i kwanatu na Betsaida. ⁴⁵ Ma Piripo inae da Nataniyera ipanani ma ivonei bo, “Wawayina kapanani. Moses vonaviyoyovana kamonai igirugirumi ma bade peroperoveta i giruma kamonai ivivi sisiyei. Tuna Yesu, Nasaret wawaya, Josepa natuna.”

⁴⁶ Nataniyera ivona bo, “Nasaret. Kamonai aviyavisina biibiina ina tupuwa?”

Ma Piripo ivonapotei bo, “Kepisi da kuna kitai.”

⁴⁷ Maranai Yesu Nataniyera ikitai ipipisi na ivona bo, “Weni tomowina tuna Israel vaghata. Tuna na wawaya kiimatanina.”

⁴⁸ Ma Nataniyera ivona bo, “Ikikava kuakoviku?”

Yesu ivonapotei bo, “Muriyai da Piripo ita kwatum na akitim koweya rogunai kumakamakai.”

⁴⁹ Ma Nataniyera ivonakiiyaragha bo, “Bada, tam God Natuna, Israel kana Kiivavo.”

⁵⁰ Yesu ivonapotei bo, “Avonem da akitim koweya rogunai kumakamakai, tuna kubiine kuvi tumaghaneku, bo? Karakava bera ghamaghamasi kuna kitai ke nakanani ma weni berana.” ⁵¹ Ma ivonesi bo, “Vonavaghata avonavonemi da karakava kona kitai da kunuma

ina tamotate ma God ina aneya ina gheghae ma inororu Wawaya Natusi kurina.”† *

2

Tavine kamna Keina kwanatuna kamonai.

¹ Mara viarobina kamonai tavine itupuwa kwanatu kana vava Keina, Gariri dobunai. Ma Yesu ina maduwa na nani kamonai. ² Ma bade Yesu kana kivi kivina yavata ivonesi da nani ku kamna irui. ³ Ma wain ikovi na ina maduwa Yesu ivonei bo, “Wain ivi kovini.”

⁴ Ma Yesu ivonapotei bo, “Wavine, avi kubiine kuvoneku da aviyavisina ana berai. Aku mara ke ita pisi.”

⁵ Ma kegha da ina maduwa bigabiga wawayisi ivonesi bo, “Aviyavisina ina vonemi na koberai.”

⁶ Ma ririsiyai na okowa kibubusi gham- aghamasi miikovimasago iruwanamiimiiri. Nani kibubusi wakimiyai ipapa na Jiu damsi i kiki inununuri da imasi itepotepokowakowa, tuna ivi matakira da nuwanuwasi na yagharina.*

⁷ Yesu bigabiga wawayisi ivonesi bo, “Kibubusi na okowa kovi tupotupo.” Damsi okowa itepo da ighe kawa barasiyai. ⁸ Ma ivonesi bo, “Wekarakava na gisina kotaraivui ma kokavari konae da kam badana kurina.” Ikavari inae da iverei, ⁹ ma badana nani okowina ikaratovoni.

† **1:51:** Wawaya Natusi na iyamna God ina Vivinevine Waway-ina, wawaya kii Viviyawa, Keriso bo Mesaya. Mara viya Yesu itere- gavui da tuna mani ivivi sisiya meyei. Nani marasiyai ivonavona da tuna na ‘Wawaya Natusi,’ sisiyina ivi matakira da kunumai ioru ku dobu da ivi wawayota. * **1:51:** Gen 28:12 * **2:6:** Kibubu sago na 80 bo 120 litas ruvana.

Okowina na namada ivi viravira da wain. Ma ke itakovi da mimei ipisi ma bigabiga wawayisi na iakovi, iyamna okowa na ti ivui. Tuna kubiine kam badana tomowina itatavine ikwatui ma itinaviviri ku ririna. ¹⁰ Ma ivonei bo, “Wawaya peyarisi karenai na wain biibiina evereverena ma wawaya eumuma da damisi eviiviiya ma muriyai berona evovokiibuwei. Ma tam na biibiina kuvotani da wekarakava kuvokiibuwei.”

¹¹ Weni tuna na Yesu ina bera ghamana karena iberai Keina kwanatunai, Gariri kamonai. Kana kadara ivi debei da kana kivitivina ivi tumaghane.

¹² Weni berana murinai Yesu ma ina maduwa, titina yoghyogho ma kana kivitivina yavata ioru ku Kapeniyam. Ma nani dobunai imakii mara gisina.*

Yesu Taparoro Numana igigiri.

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Marana inenekiibau da Jiu damsi i kamporagha kana vava Pasova ma Yesu ighae ku Jerusalem.* ¹⁴ Ma Taparoro Numana garina kamonai ipanani da tomotomowa kau, sipu ma gabubu ivivi gimara. Ma viya na kemakema tepasiyai imakamakai ma mane ivivi vovivirana. ¹⁵ Tuna kubiine Yesu urava iviia da wasira iya-
moni ma peyarisi Taparoro Numana garina kamonai wawaya i sipu ma kau yavata ikugerisi. Ma bade mane vivovivirana wawayisi i mane

* **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Exod 12:1-27

ikiiririghi ma i kemakema ivi kuvirevire.† 16 Ma iyavo kava gabubu ivivi gimara na kurisi ivona bo, “Weni sawarisi koturakiikiibuwana. Avi kubiine tami aku Mamai ina Numa koruvovirei da vigimagimara gawarina?” 17 Ma kana kivitivina inotapanani da giruma katamana ivona bo, “Am Taparoro Numana na aku kayowana ghamana, tuna kubiine nuwapoyina ekiikiivunuku.”*

18 Ma Jiu babadisi ivonei bo, “Avi matakirina ghamana kuna berai da kanakovi da am rewapana imakamakai na weni berana kuberai?”

19 Yesu ivonapotesi bo, “Weni Taparoro Numana kona tinarikai ma mara viarobina kamoni ana ruepa meyei.”*

20 Ma Jiu babadisi ivonapotei bo, “Weni Taparoro Numana madegha 46 kamoni ivowai ma tam, kovokovoghim da mara aroba kamoni kuna ruepa meyei, bo?”

21 Ma Yesu na ke Taparoro Numana ita vonavonei ma tuna mani tupuwina ivivi sisiyei. 22 Maranai rabobowai ivomiiri, kana kivitivina inotai da Yesu ikikava ivi sisiya. Ma nani sisiyina ma giruma katamana ivi tumaghane da vonavaghata.

Yesu wawaya peyarisi i nota iakovi.

23 Yesu na Jerusalem kamoni Pasova kamna kubiine, ma matakira ghamaghamasi ibera da wawaya peyarisi ikitai ma ivi tumaghana da tuna na God ina Vivinevine Wawayina. 24 Ma Yesu

† 2:15: Pasova kamna kubiine na wawaya i dobu bogii ma bogiyyai iriyesi ma i mane kitasi bogii ma bogiyyai. Wawaya viya i biga da mane ivivi vovivirana da Jiu damsi i ku mane. Ma ghamoghamo igimagimara suwara kubiine. * 2:17: Psa 69:9

* 2:19: Mat 26:61, 27:40; Mak 14:58, 15:29

na wawaya peyarisi i nota iakovi, tuna ku-biine ke iti tumaghanesi. ²⁵ Tuna ke wawaya gwabisiyai nota ita viiya da ti na ikikava, iyamna namada iakovi da aviyavisina nuwanuwasi kamonai emakamakai.

3

Yesu ma Nikodimas.

¹ Jiu damsi i bada ghamana sago, tuna na Perisi ma kana vava Nikodimas. ² Didibarai ipisi Yesu kurina ma ivonei bo, “Bada, kakovim da tam vibeyebeyena wawayim ma God ivonatawem, iyamna iyavo kava gwabisiyai God ke ita makamakai na ke kovokovoghina da weni berasi ghamaghamasi ina bera.”

³ Yesu ivonapotei bo, “Vonavaghata avonavonem da iyavo kava ina tupuwame na ti kava God ina vikiivavona ina kitai.”

⁴ Ma Nikodimas ivona bo, “Ikikava tomowa magurina ina tupuwame? Ke kovokovoghina da ina ruime ina maduwa ku manawina da ina tupuwame!”

⁵ Yesu ivonapotei bo, “Vonavaghata avonavonem da wawaya God ina ku vikiivavona ke ina rui da kunona okowai ma Kanuma Vovokaravinai ina tupuwame na ina rui. ⁶ Wawaya ina maduwa ini tuwei na wawayota. Ma wawaya Kanuma Vovokaravinai ina tupuwa na tuna God rapenai. ⁷ Aku sisiya ke kuna tataghane. Ma ketupuwame. ⁸ Ikikava yanunu ina kayowanai everaverau, gugurina kuni yanei ma ke kutakovi da mimei epipisi bo mike enenae, bade nakanani

wawaya Kanuma Vovokaravina ina rewapanai ina tupuwame.”

⁹ Ma Nikodimas ivi tarakiiyanei bo, “Weni berana na ikikava?”

¹⁰ Ma Yesu ivona bo, “Tam na Israel damsi i vibeyebeyena wawayina ghamana. Ma weni berasi ikikava na ke kutakovi? ¹¹ Vonavaghata avon-avonem da aviyavisina kakakovi na kaisisiyei, ma aviyavisina kakitakitai na kavonavonaverena. Ma kegha da tami na akii vonaverena ke kota kayokayowei. ¹² Dobu kana bera aisisiyei na ke kota vivitumaghana, na bade kunuma berasi ati sisiyei na koti tumaghaneku bo kegha? ¹³ Ke sago iyai ku kunuma ita ghae, ma wawaya sago kava kunumai ioru, tuna na Wawaya Natusi.”

¹⁴ “Ma ikikava Moses warereyai mota iyamoni ma kii tepanai iterei ma iruepai, nakanani Wawaya Natusi ina ruepai ina ghae,* ¹⁵ da wawaya iyavo kava ini tumaghanei na yawasa makamakii nonowina ina panani. ¹⁶ God wawaya dobuwai nuwanuwasi ivii kirakiiyei da Natuna sago kava ma iverena da iyavo kava ini tumaghanei na ke ina rabobo ma yawasa makamakii nonowina ina viiya. ¹⁷ Ma God Natuna ivonatawei na ke dobuwai kovogha ita rereghi kubiine ma dobu iti yawai kubiine.”

¹⁸ “Ma iyavo kava God Natuna itumaghanei na kovogha ke ina panani. Ma iyavo kava ke ita vivitumaghana na namada ivonakiiyaragha da kovogha ina veresi, iyamna Natuna sago kava ke iti tumaghanei. ¹⁹ Ikikava God wawaya ini tupaviresi

* **3:14:** Num 21:9

ma ini wavusi na weni. Yasegana ipisi ku dobu, ma wawaya ibarei da didibara ekayokayowei, iyamna i bera na beroberosi. ²⁰ Wawaya berabero eberabera i na yasegana ke ita kayokayowei, ma ku yasegana ke ina pisi, iyamna eyabuyabumana da i bera beroberosi ina kayovidebei. ²¹ Ma wawaya vonavaghata tepanai emakamakai na ekayokayowei da ku yasegana ina rui, iyamna yaseganina ini debei da ina bera kudubina na God ina kayowana kava eberabera i.”

Yesu da Jon Babataito.

²² Weni berana murinai Yesu ma kana kivikivina yavata inae ku Judiya, ma nani dobunai imakii gisina ma wawaya ibababataitosi. ²³ Ma Jon na Ainon dobunai ibababataito. Tuna Salim kwanatuna baranai, iyamna nani gawarina na okowa dobuna. Tuna kubiine wawaya peyarisi inenae nani ku gawarina da ita babataito. ²⁴ Weni berasi ivi nao, muriyai da Jon ku gabura iterei.*

²⁵ Mara sago Jon kana kivikivina ma Jiu wawaya sago yavata ivivi vonapasipasiyana da ikikava i kiki ita nunura bubuni da tupuwisi ita kowai da iti matakira da nuwanuwasi yagharina. ²⁶ Ma inae Jon kurina ma ivona bo, “Bada, nani tomowina Yesu kenotanotai, tota Jodan okowinai ma wawaya kubababataitosi na tuna yavata nani dobunai ma bade kuvi sisiyei kurikai. Ma karako tuna ivi karei da wawaya ebababataitosi na peyarisi enenae kurina.”

²⁷ Ma Jon ivonapotesi bo, “Wawaya puyo ke ina vii wapawapai. God kunumai ina kina kava

* **3:24:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

biga ina rereghi. ²⁸ Tami kovi yaneku da avi debeku, avona da taku ke God ina Vivinevine Waway-ina. Ma God ivonataweku da avi nao.* ²⁹ Taku nakanani ma tomowa ita tavine na kana miiritana. Ma ina wavine ivopapari na tuna kava rapenai. Tuna kubiine maranai aiyanei da tuna ina wavine yavata ivi kiisagosi na ainuwabiibii kirakai kubi-isi. ³⁰ Tuna ini wawayaghama da kana kivikivina ina peyari ma taku na wawayota, aoru kirakai.”

Waway kunumai ipisi.

³¹ Waway kunumai ipisi, tuna na ighe kirakai. Ma waway dobuwai ipisi, tuna na dobu rape-nai ma dobu ina bera isisiyei. Ma meni waway-ina kunumai ipisi na tuna na waway peyarisi ighekuyowesi.* ³² Tuna aviyavisina iktai ma ivi yanei na isisiyei ma waway ke peyarina ina sisiya ita viiya. ³³ Ma iyavo kava ina sisiya ivi-ya na ivi debei da God na vonavaghata isisiyei. ³⁴ Ma wawayina God ivonatawei na God vonana isisiyei, iyamna God, Kanuma Vovokaravina ivere kudubi. ³⁵ Mamai God, Natuna nuwanuwana ivii kirakiiyei da rewapana kudubina iverei.* ³⁶ Ma tam iyai God Natuna kuni tumaghane na yawasa makamakii nonowina kuna panani. Ma tam iyai God Natuna kuna barei na nani yawasina ke kuna panani, iyamna God ina nuwapughu kuna kamowani.

* **3:28:** Jon 1:20 * **3:31:** Jon igituma bo, ‘waway kunumai ipisi’ na Yesu Keriso isisiyei. Ma igituma bo, ‘waway dobuwai ipisi’ na Jon Babataito isisiyei. * **3:35:** Mat 11:27; Luk 10:22

4

Yesu da Sameriya wavine.

¹ Perisi damsi ivi yanei da koroto ghamana in-
enae Yesu kurina ma ibababataitosi da kana
kivikivina, ke nakanani ma Jon. ² Ma kegha,
vonavaghata da ke Yesu ita bababataito ma kana
kivikivina kava iberabera. ³ Maranai Bada Yesu
akovina iviyya da Perisi damsi ivivi sisiyei na
ivomiiri da Judiya ikuyowei inenae ku Gariri.
⁴ Sameriya dobuna kamonai ibaba inenae ⁵ da ku
kwanatu sago inekiibau, kana vava Saika.

Nani kwanatuna ririnai na mara katamaninai
Jeikap, natuna Josepa dowa iveri. Ma nani
dobunai Jeikap kana okowa iyabai.* ⁶ Namada
madegha iveruvivira ma Yesu ibaba da
ininina ibara, tuna kubiine dogo kawa baranai
ivivi yakam.

⁷ Ma Sameriya wavine ipisi da okowa itivu. Ma
Yesu ivona bo, “Kade, okowa kuta vereku atuma.”
⁸ Ma kana kivikivina na ke yavata, ti na namada
inae ku kwanatu da vavai ita gimara.

⁹ Ma wavinena ivonapotei bo, “Tam na Jiu
tomowa ma taku na Sameriya wavine. Ikikava
na kuvoneku da okowa ana verem?” Nakanani
ivi sisiya iyamna Jiu ma Sameriya damsi ke
ita vivinuwaviina bubuna.*

¹⁰ Ma Yesu ivonapotei bo, “God ina puyo ke
kutakovi ma bade ke kutakovi da iyi uma kubiine
kurim inowi. Mikeda kutakovi na kuti nowi da
okowa yawayawana ita verem.”

* **4:5:** Gen 33:19; Josh 24:32 * **4:9:** Ezra 4:1-5; Neh 4:1-2

¹¹ Ma wavinena ivona bo, “Bada, tam ke sago taraivivu gwabimuwai da okowa kunivui. Ma bade dogo na ioru kirakai. Ma ikikava okowa yawayawana kuna viiya da wawaya inumai na yawasa ina panani?” ¹² Akii kaekiki Jeikap na wawaya ghamana ma tuna weni dogona iverekai. Rorova mara katamaninai natunatuna ma i ghamoghamo yavata weni dogonai iumuma. Ma tam, kevonavona da Jeikap kughekuyowei, bo?”

¹³ Ma Yesu ivonapotei bo, “Wawaya iyavo kava weni okowina inumai na kaiyosi ina kanakaname.

¹⁴ Ma wawaya iyai taku okowa ana verei inumai na ke meyani kaiyona ina kanakaname. Ma okowina ana verei na yawayawana ma ina yawasa kamoni ina vusivusira da yawasa makamakii nonowina ina viiviiya.”

¹⁵ Wavinena Yesu ivonei bo, “Bada, nani okowina kevereku da kaiyoku ke meyani ina kanakana ma ke ana vovirame wike da okowa anivu.”

¹⁶ Ma Yesu ivonei bo, “Kenae da kawam kuna vonei ma kona pisi.”

¹⁷ Ma wavinena ivonapotei bo, “Taku kawaku kegha.”

Ma Yesu ivona bo, “Tam kuvonavaghata da kawam kegha. ¹⁸ Vonavaghata da kakawam miikovi. Ma tomowina wekarakava yavata komakamakai na ke kawam. Kuvi sisiya bubuna.”

¹⁹ Ma wavinena ivona bo, “Bada, wekarakava akovim da tam na peroveta. ²⁰ Akii kaekiki mau na weni koyana tepanai ivovokavakavara, ma tami Jiu dami kovonavona da Jerusalem kamoni kava kata vokavakavara.”

²¹ Yesu ivona bo, “Wavine, kevi tumaghaneku. Mara epipisi da Mamai God ke weni koyanai bo Jerusalem kamoni kona vokavakavari.

²² Ma tami Sameriya dami ke kotakovi da iyi kovovokavakavari ma tokai na kakovi, iyamna God ina keta da wawaya ini yawasisi na Jiu damkai gwabikiiyai. ²³ Ma marana ipipisi da inekiibau da vitumaghana damsi Kanuma Vovokaravinai ma vonavaghata tepanai Mamai ina vokavakavari, iyamna wawaya ekwekwisi da nakanani ina vokavakavara kurina. ²⁴ God na kanuma, tuna kubiine iyavo kava ina vovokavakavari na Kanuma ina rewapanai ma vonavaghata tepanai kava ina vokavakavari.”

²⁵ Ma wavinena ivona bo, “Akovi da mara sago God Ina Vivinevine Wawayina ina pisi. Ina pisi na bera kudubina kurikai ini debei.”

²⁶ Ma Yesu ivona bo, “Taku aisisiya kurim na vaghina wawayiku.”

²⁷ Ma ivivi sisiya kamoni na Yesu kana kivikivina inekiibau ma ivi deyei da wavine sago yavata ivivi sisiya. Ma ke sago iti tarakiiyanei bo, “Wavine, avi kekayokayowei?” Bo, “Bada, avi kubiine weni wavinena yavata kosisisiya?”

²⁸ Ma wavinena kana okowa kibubuna ikuyowei ma ivovira ku kwanatu da wawaya kurisi ivi sisiya. ²⁹ “Kopisi ma tanae, tomowa sago kona kitai. Bera kudubina aberabera na ivi debei. Tuna na God ina Vivinevine Wawayina, bo?”

³⁰ Vaghina ma damsi kwanatu ikiibutawei ma ibaba inae Yesu kurina.

³¹ Nani kamoni na kana kivikivina ivonei bo, “Bada, vavai kekani.”

³² Ma ivonapotesi bo, “Taku kaku vavai emakamakai na tami ke kotakovi.”

³³ Kana kivikivina ti mani kamosiyai ivi tarakiikiyana meyesi bo, “Kade, iyi vavai iverei?”

³⁴ Ma Yesu ivona bo, “Kaku vavai na weni. Wawayina ivonataweku na ina kayowana ana bera da bigana ivereku ani koviya. ³⁵ Tami kovonavona bo, ‘Nawaravi ruwamaruwa ma kabiiyago kana mara.’ Avonavonemi da matami ekita, ma ku vao kokita da whiti namada ipoki da bori kana mara inekiibau. ³⁶ Ma wekarakava na bori damsi namada evovovidaburana da i miiya eviiviiya. Ma aviyavisina evovovidaburana na wawaya, ti na iyavo kava yawasa makamakii nonowina eviiviiya. Ma nigu wawayina ma boribori wawayina inuwabiibai. ³⁷ Vonavaghata isisiya da, ‘Sago enigunigu ma sago eboribori.’ ³⁸ Ke kota nigu ma kegha da avonavonatawemi da kona bori ma kona vovidaburana. Wawaya viya biga ghamana iberai ikovi, ma tami na koboribori da i biga iyamna koviiviiya.”

³⁹ Nani kwanatunai Sameriya damsi ipeyari kirakai Yesu ivi tumaghanei, iyamna wavinena ivonesi bo, “Aviyavisina aberabera na kudu-bina Yesu ivi debeku.” ⁴⁰ Tuna kubiine maranai Sameriya damsi ipisi kurina na ivi nowi da yavata ita makai na ivi vaghinei da mara ruwa gwabisiyai imakai.

⁴¹ Ma Yesu ina vibeyebeyena kubiine na bade ku tepana koroto ghamana ivi tumaghanei.

⁴² Damsi wavinena ivonei bo, “Wekarakava kavi tumaghana, ke tam kuta vonekai kubiine, ma takii mani ina sisiya kavi yanei kubiine.

Wekarakava kakovi da vonavaghata, tuna na dobu kana Viviyawa.”

Yesu wawaya kikei ivi yawai.

⁴³ Mara viruwina murinai Yesu, Saika kwanatuna ikiibutawei ma inae ku Gariri dobuna. ⁴⁴ Ma namada ivona bo, “Peroveta tuna mani ina dobuwai na wawaya ke ina vokaravei.”*

⁴⁵ Ma inekiibau ku Gariri na Gariri damsi ivi kiikiwei, iyamna rorova ti na inae ku Jerusalem Pasova kamna kubiine ma Yesu bera ghamaghamasi nani dobunai iberai na matasiyai ikitai.*

⁴⁶ Yesu ivovirame ku Keina kwanatuna Gariri kamonai, rorova nani dobunai okowa iberai da ivi wain. Ma bada ghamana sago na ina kwanatu na Kapeniyam ma natuna igubaga kirakai.* ⁴⁷ Ma badana sisiya ivi yanei da Yesu Judiya ikuyowei ma ivovira ku Gariri. Tuna kubiine inae kurina ma ivi nowi da yavata ita nae da natuna iti yawasi, iyamna gisina kava ma ita rabobo. ⁴⁸ Yesu tomowina ivonei bo, “Tami ami vitumaghana kegha, ma ami kayowana da bera ma matakira ghamaghamasi matamiyai kona kitai na koni tumaghana.”

⁴⁹ Ma tomowina ivona bo, “Bada, kevi yaghiyaghina ma natuku ina rabobo.”

⁵⁰ Ma Yesu ivonapotei bo, “Kenae ma natum ina yawasa.”

Tomowina Yesu ina sisiya ivi tumaghane ma in-ekuyowei. ⁵¹ Inenae ma keta borinai ina bigabiga

* **4:44:** Mat 13:57; Mak 6:4; Luk 4:24 * **4:45:** Jon 2:23 * **4:46:** Jon 2:1-11

wawayina ipanani ma sisiya biibiina ivonei da natuna namada iyawasa.

⁵² Badana ivi tarakiiyane da mara avai natuna iyawasa. Ma ivonapotei bo, “Raviravi madegha imiimiirivivira na gubagina ikuyowei.” ⁵³ Ma badana inotai da nani maranai Yesu ivonei bo, “Natum ina yawasa.” Tuna kubiine ina rakaraka yavata peyarisi Yesu ivi tumaghane. ⁵⁴ Weni berana ghamana na Yesu ina matakira kana viruwa maranai Judiya dobuna ivoterei ma ivovirame ku Gariri.

5

Tomowa toka baranai iyawasa.

¹ Nani murinai Yesu ighae ku Jerusalem Jiu damsi i kam kubiine. ² Ma Jerusalem kamonai na toka sago kana vava Betesada, tuna na gari matuketina kana vava ‘Sipu’ ririnai. Ma nani tokana na tupatina miikovi imiiriviviri. ³ Nani gawarinai na koroto ghamana matapotapotasi ma digadigasi ivivi makiiyana. ⁴(-)* ⁵ Ma kamosiyai na sago idigadiga da madegha 38 ikovi. ⁶ Ma Yesu tomowina ikitai ikenakena na iakovi da tuna namadani kava igubaga na ivona tovon bo, “Kekayokayowei da kuna yawasa, bo?”

⁷ Ma digadigana ivonapotei bo, “Bada, ke sago iyai da iti viteku ku toka ita tereoruweku maranai

* **5:4:** Mara katamaninai giruma damsi peyarisi ves 4 ke ita terei. Ma viya na weni nakanani igrumi: ‘Bera sago mara nonowa nani dobunai ituputupuwa na weni, madegha nununai Bada ina aneya iororu da okowa isewasewai na gubagubagisi kamosiyai iyi ivivi nao iororu ku okowa na tuna wawayina iyawayawasa.’

okowa isewasewai. Aberabera tovonu da atoru na wawaya maghinoku epapapari.”

⁸ Ma Yesu ivonei bo, “Kevomiiri, am kepana kekavari ma kuna baba.” ⁹ Yaghiyaghinai tomowina iyawasa, ina kepana ikavari ma ibaba.

Weni berana na viyakam maranai itupuwa. ¹⁰ Tuna kubiine Jiu babadisi tomowina ivonei bo, “Karako na viyakam marana ma vonaviyoyovana kuvi kiigiyeyi da am kepana kukavari.”*

¹¹ Ma ivonapotesi bo, “Wawayina ivivi yawasiku na ivoneku bo, ‘Am kepana kekavari ma kebaba.’”

¹² Babadisi ivi tarakiyane bo, “Iyi ivonem da am kepana kuta kavari ma kuta baba?”

¹³ Tomowina ke itakovi da iyi ivi yawasi, iyamna Yesu namada ionagha da koroto ghamana ku kamosi irui.

¹⁴ Nani berana murinai Yesu Taparoro Numana kamoni tomowina ipanani. Ma ivonei bo, “Kekitai, kuyawasa. Bera beroberosi kevoterei. Ke kuna voterei na nuwapoya ghamanakina ina tupuwa kurim.”

¹⁵ Vaghina ma tomowina inae ma Jiu babadisi kurisi ivi mamatara da wawayina ivi yawasi na Yesu. ¹⁶ Ma Yesu weni berasi iberabera viyakam marasiyai, tuna kubiine Jiu babadisi ivi karei da ivivi tupaketowanei. ¹⁷ Ma Yesu ivonesi bo, “Aku Mamai mara nonowa ebigabiga, tuna kubiine taku bade nakanani ana biga.”

¹⁸ Weni sisiyina kubiine na Jiu babadisi ivivi paparana kirakai da ita kiivunui. Viyakam marana kana sisiya bagibagina ivi kiigiyeyi ma

* **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21

ke tuna kava, ma bade ivonavona da God na ina Mamai vaghata, nakanani ma God yavata iti yavayavatesi.

God Natuna ina rewapana.

¹⁹ Yesu, Jiu babadisi ivonesi bo, “Vonavaghata avonavonemi da God Natuna ke kovokovoghina da ina kina kava ina kayowana ina berai. Aviyavisina ekitakitai da ina Mamai eberabera na tuna bade nakanani ina berai. Mamai ina berai na bade Natuna ina berai. ²⁰ Ma Mamai Natuna nuwanuwana ivii kirakiiyei, tuna kubiine aviyavisina eberabera na kudubina ini debei kurina. Vonavaghata da karakava matakira ghamaghamasi viya ini debei Natuna kurina da ina berai na ke weni matakirina nakanani. Kona kitai na koni deye kirakiiyei. ²¹ Ikikava Mamai eberabera da wawaya raborabobosi evovomiiri ma yawasa evereveresi, bade nakanani Natuna iyavo kava ekayokayowesi na yawasa ina veresi. ²² Ma bade Mamai wawaya ke ini tupaviraviresi, iyamna nani rewapanina kudubina ivi damani Natuna kurina da tuna wawaya ini tupaviresi da meni tusi biibiisi ma meni tusi beroberosi. ²³ Ivi damani da wawaya ikikava Mamai evovokaravei na bade nakanani Natuna ina vokaravei. Ma wawaya iyavo kava Natuna ke ina vokaravei na idebe meyesi da bade ina Mamai yavata ke ita vovokaravei, iyamna Mamai, Natuna ivonatawei.”

²⁴ “Vonavaghata avonavonemi, iyavo kava aku sisiya iyanei ma wawayina ivonataweku itumaghanei na yawasa makamakii nonowina namada iviia ma God ke ini wavusi ma bade

kovogha ke ina veresi. Ti damsi na rabobo ketana ivoterei ma idamana yawasa ku ketana. ²⁵ Vonavaghata avonavonemi, marana epipisi na gisina kava ina nekiibau da wawaya kanumisi raborabobosi na God Natuna gamona ini yanei. Ma iyavo kava ini yanei na yawasa ina panani. ²⁶ Ikikava Mamai gwabinai yawasa ekiikiibau na iberai da bade nakanani Natuna gwabinai yawasa ekiikiibau. ²⁷ Ma rewapana kudubina iverei da wawaya ini tupaviraviresi, iyamna tuna na Wawaya Natusi. ²⁸ Aviyavisina wekarakava avonemi na ke koni deyei. Marana epipisi da raborabobosi kii dogo kamosiyai ma gamona ini yanei, ²⁹ na kii dogo ina kiibutawei. Wawaya iyavo kava bera biibiisi iberabera na ina vomiiiri da yawasa makamakii nonowina ina viiya. Ma iyavo kava berabero iberabera na ina vomiiiri da vitupavira ma wavu ina viiya.”*

Bera aroba imamatara kurita da Yesu na iyai.

³⁰ “Taku ke kovokovoghina da ina kiku kava bera ana bera. Aviyavisina God ina voneku na ani yanei ma wawaya ani tupaviresi. Ma aku vitupavira na vonavaghata tepanai, iyamna ke taku mani aku kayowana ata berabera ma Wawayina ivonataweku, tuna ina kayowana aberabera.”

³¹ “Taku mani ani mamatareku da taku iyai na ke konakovi da aku sisiya na vonavaghata bo kegha. ³² Ma Wawaya sago kubiiku imamatara da taku na iyai ma akovi da ina sisiya na vonavaghata. ³³ Ma kana viruwa na ami yonayona wawayisi kovonatawesi Jon Babataito

* 5:29: Dan 12:2

kurina ma tuna vonavaghata ivi mamatarei kurimi.* ³⁴ Ma wawaya dobuwai ini mamatara kubiiku na ke aku kayowana ghamana. Ma tami kubiimi Jon ivi mamatara na aisisiyei da tami yawasa kota panani. ³⁵ Jon tuna nakanani ma rampa karakaratina ere yaseganina. Ma tami mara tupona nani yaseganina kokayowei da kovi nuwabiibiyei. ³⁶ Ma vimamatara kana viaroba idebei da taku na iyai. Ma tuna iyamna irakata kirakai, ke nakanani ma aviyavisina Jon ivi mamatarei kurimi. Bigasi aku Mamai ivereku da aberabera na imamatara kubiiku da Mamai ivonataweku. ³⁷ Ma Mamai tuna yavata imamatara kubiiku. Ma kegha da tami ke meyani gamona koti yanei bo maghighina kota kitai, * ³⁸ ma bade vonana nuwanuwami kamoni ke ita makamakai, iyamna wawayina ivonatawei na ke koti tumaghanei. ³⁹ Tami God vonana kokitakita bubuni iyamna konotanotai da nani kamoni yawasa makamakii nonowina kota viiya. Nani girumisi na taku isisiyeku, ⁴⁰ ma tami na kobareku. Ke ami kayowana da kota pisi kuriku da yawasa kota viiya.”

⁴¹ “Taku ke ata kayokayowei da wawaya dobuwai ini ghegheniku. ⁴² Ma akovimi da tami ikikava wawayimi ma bade God nuwanuwana ke kota viiviiya. ⁴³ Aku Mamai ina rewapanai apisi, ma ke kota kayoweku. Ma wawaya wapawapa tuna mani ina rewapanai ita pisi na kota kayowei. ⁴⁴ Ke kovokovoghina da koni tumaghaneku, iyamna kokayokayowei da tami mani kavakava

* **5:33:** Jon 1:19-27, 3:27-30
3:22

* **5:37:** Mat 3:17; Mak 1:11; Luk

kamomiyai koni gheghenavivirana. Ma ke kota kayokayowei da God iti gheghenimi, ma tuna ina kina kava na God. ⁴⁵ Ma ke kona notai da Mamai maghinonai taku ani wavumi, iyamna ami nota kudubina Moses kurina kotereterei na tuna ini wavumi. ⁴⁶ Mikeda Moses ina giruma kotitumaghaneinei na bade taku kotitumaghaneiku, iyamna ina giruma kamonai na taku ivi sisiyeku. ⁴⁷ Ma ina giruma ke kotitumaghaneinei kubiine, ke kovokovoghina da aku sisiya kotitumaghaneinei.”

6

Yesu wawaya 5 tausan ivi kanisi.

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Muriyai Yesu, Gariri tokana idamani ku nevana. Nani tokana kana vava sago na Taiberiyas. ² Ma koroto ghamana iverukivini iyamna bera ma matakira wawaya gubagubagisi kurisi iberai na matasiyai ikitai. ³ Yesu ighae da koya baranai kana kivikivina yavata imakiivipika. ⁴ Ma Jiu damsii i Pasova kamna kana mara namada inenekiibau. ⁵ Ma Yesu itepa ma ikita da koroto ghamana ipipisi kurina na Piripo ivonei bo, “Meni dobunai parawa tagimari da weni damsii tikanisi?” ⁶ Nakanani ivi sisiya da Piripo ita rubui, iyamna namada iakovi da aviyavisina ita bera.

⁷ Ma Piripo ivonapotei bo, “Te! Ita mane ke kovokovoghina da parawa kata gimari da weni korotona kamonai gisina gisina ita kam. Kana mane ita rakata kirakai. Wawaya nawaravi ⁸ ita bagibagi na miiyiina ke kovokovoghina da parawa nakanani ita gimari.”

⁸ Ma kana kivikivina sago, Saimon Pita tina kikei Anduru na ivona bo, ⁹ “Tomowa kikei weni, tuna bari parawina gisigisisi miikovi ma iyana gisigisisi ruwa gwabinai. Ma koroto irakata kirakai, ke kovokovoghina da tavorereghi.”

¹⁰ Ma Yesu ivona bo, “Wawaya kovonesi da ina makiivipika.” Ma nani dobunai na gawara yagharina ma wawaya peyarisi dimodimo tepanai imakiivipika. Nani korotona kamonai tomotomowa kavakava ivi yavisi na 5 tausan.

¹¹ Yesu parawa iviia ma ivi kiikiwa God kurina ma ivorereghi koroto kurisi. Ma bade iyana nakanani iberai. Ma peyarisi i kayowanai iyuna da ikam. ¹² Ikam dododowana na Yesu kana kivikivina ivonesi bo, “Kamteresi koyuna, ke koni rekwei.” ¹³ Vaghina, kana kivikivina parawa iyuna. Karenai parawa miikovi kava ma damonai wawaya ikam ikovi ma makiiteresi iyuna da kode ivi 12 ivi tupotupo.

¹⁴ Wawaya peyarisi ikitai da Yesu nani matakirina ghamana iberai ma ivi karei da ivivi sisiya bo, “Vonavaghata, giruma katamana na weni tomowina ivivi sisiyei. Ivona da mara sago peroveta ghamanakina ku dobu ita nekiibau.” ¹⁵ Ma Yesu namada iakovi da damsi i kayowana da ita darui da iti kiivavo, tuna kubiine ivomiiri ma ina kina kava ibaba igheme ku koya.

Yesu okowa tepanai ibaba.

(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

¹⁶ Namada ravi ipika, ma Yesu kana kivikivina ibaba ioru ku toka, ¹⁷ ma ku waka igeru. Toka idamadamani ku Kapeniyam kwanatuna, ma

nani kamonai namada ivi didibari. Ma Yesu patana da ke ita nekiibau kurisi. ¹⁸ Ma yanunu ghamana iveraverau da ivivi tovatovava. ¹⁹ Damsi ivoi inae da kana rabaraba, ruwana na kilomitas miikovi. Ma Yesu ikitai okowa tepanai ibaba ipipisi ku waka na iyabumana kirakai. ²⁰ Tuna kubiine Yesu ivonesi bo, “Taku. Ke kona yabumana.” ²¹ Ivi yanei ma nuwabiibiiyai ivi gerui. Ma yaghiyaghinai waka mike enenae na nake iwota.

Wawaya Yesu iekwai.

²² Koroto ghamana patana da toka nevanai imakai da mara itom. Ma nota iviia da raviyai waka sago kava imakamakai na Yesu kana kivikivina kava igeru inae. Ma Yesu na ke ita geru. ²³ Damsi ivivi nuwanotanota ma Taiberiyas damsii waka viya inekiibau. Ma imapatana Bada parawa iviia, ivi kiikiwa ma wawaya iveresi ikam na nani dobunai wakasi iwota. ²⁴ Maranai koroto nota iviia da Yesu ma kana kivikivina kegha na igeru nani ku wakasi ma idamana ku Kapeniyam da Yesu itekwai.

Yesu ivonakiiyaragha da tuna na yawasa vavina.

²⁵ Damsi toka nevanai Yesu ipanani ma ivi tarakiiyanei bo, “Bada, avi maranai kunekiibau wike?”

²⁶ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Vonavaghata avonavonemi da ke matakira ghamaghamasi aberai kubiine, ma parawa kokam da kokam dododowana, tuna kubiine koekwekwiku. ²⁷ Ke vavai kava kubiine kona biga iyamna tuna ina bero. Ma vavai sago kubiine koni paparana da kona viia, tuna na yawasa makamakii nonowina.

Ma nani vavina na Wawaya Natusi ina veremi, iyamna rewapana ma matakira Mamai God gwabinai iviia da vavina ina rereghi.”

²⁸ Ma damsi ivi tarakiiyanei bo, “Ikikava kana berai da God ina kayowana kana vatekatekei?”

²⁹ Ma Yesu ivonapotesi bo, “God ina kayowana na weni. Ina kayowana da wawayina ivonatawei na tuna koni tumaghanei.”

³⁰ Ma ivi tarakiiyanei bo, “Aviyavisina kuna berai? Avi berana ghamanai kuni matakira da kana kitai ma kani tumaghanem? ³¹ Akii kaekiki mau warereyai mana ikani. Giruma katamana kamoni evonavona bo, ‘Vavai kunumai ioru, iveresi da ita kam.’ ”*

³² Ma Yesu ivonesi bo, “Vonavaghata avon-avonemi da nani vavina na ke Moses ita veresi ma kunumai ioru. Ma vavai vaghata na aku Mamai ina veremi. ³³ Wawaya sago kunumai ioru ku dobu da yawasa ita veremi ma God ina vavai vaghata na tuna wawayina.”

³⁴ Ma damsi ivona bo, “Bada, mara nonowa nani vavina kuna vereverekai.”

³⁵ Ma Yesu ivonakiiyaragha bo, “Yawasa vavina na taku. Wawaya ina pisi kuriku na ke meyani vitonara ina karai, ma iyi ini tumaghaneku na ke meyani kaiyona ina kanakana. ³⁶ Ma namada avonemi, kokitakitiku ma kegha da ke koti tumaghaneku. ³⁷ Iyavo kava aku Mamai everevereku na peyarina ina pisi kuriku. Ma iyavo kava ina pisi kuriku na ke meyani ana baresi, ³⁸ iyamna wawayina kunumai ivonataweku aoru

* **6:31:** Exod 16:4, 15; Psa 78:24

ku dobu na tuna ina kayowana ana berai ma ke taku aku kayowanai. ³⁹ Wawayina ivonataweku ina kayowana da waway peyarina everevereku na ke sago kava ani wapai. Ma mara damonai ana berisi da rabobowai ina vomii. ⁴⁰ Aku Mamai ina kayowana da iyavo kava Natuna kurina ekitakita ma itumaghane na kudubisi yawasa makamakii nonowina ina viiya da mara damonai na ana berisi da rabobowai ina vomii.”

⁴¹ Nakanani ivi sisiya na Jiu babadisi ivi karei da ivonavonakunukunura, iyamna Yesu ivona bo, “Vavai vaghata kunumai ioru na taku.” ⁴² Damsi ivona bo, “Avi kubiine na ivona da tuna kunumai ioru? Weni tuna na Yesu, Josepa natuna. Ina mamai da ina maduwa takovisi.”

⁴³ Ma Yesu ivona bo, “Kamomiyai vonakunukunura kovoterei. ⁴⁴ Aku Mamai ivonataweku, ma iyavo kava ini nuwatinisi na ti kava ina pisi kuriku, da mara damonai ana berai da rabobowai ina vomii. ⁴⁵ Peroperoveta igiruma bo, ‘God tuna mani waway ini beyebeyesi.’ Iyavo kava Mamai iyane na gwabinai akova eviiviiya na ina pisi kuriku.* ⁴⁶ Ke sago iyai Mamai ita kitai da wawayina God gwabinai ipisi na tuna kava Mamai ikitai. ⁴⁷ Vonavaghata avonavonemi, iyavo kava ini tumaghaneku na yawasa makamakii nonowina ina viiya. ⁴⁸ Yawasa vavina na taku. ⁴⁹ Ami kaekiki mau warere kamonai mana ikani, ma kegha da irukwamakai. ⁵⁰ Ma vavai kunumai ioru na namada inekiibau wike. Wawayina kani na ke ina rukwa. ⁵¹ Yawasa vaghata vavina kunumai ioru na taku. Waway weni vavina

* **6:45:** Isa 54:13

ina kani na ina makii nonowa. Weni vavina na taku viyoku, tuna na yawasa parawina, ana verena da wawaya yawasa vaghata ina panani.”

⁵² Ma Jiu babadisi nuwanuwasi ipughu da ti mani kamosiyai ivonavonakunukunura bo, “Ikikava weni tomowina viyona ina vereta da takani?”

⁵³ Ma Yesu ivonesi bo, “Vonavaghata avonavonemi da Wawaya Natusi viyona ke kona kani ma tarana ke konumai na yawasa gwabimiyai kegha. ⁵⁴ Iyavo kava viyoku ekanikani ma taraku eumumai na yawasa makamakii nonowina gwabisiyai ma bade mara damonai na ana bera da rabobowai ina vomiri, ⁵⁵ iyamna viyoku na vavai vaghata ma taraku na okowa vaghata. ⁵⁶ Iyavo kava viyoku ekanikani ma taraku eumumai na mara nonowa yavata tinuwasago. Ma mara nonowa taku na gwabisiyai ma ti bade na gwabikuwai. ⁵⁷ Yawasa ina Mamai ivonataweku, tuna kubiine taku yawayawaku, bade nakanani iyi viyoku ina kani na gwabikuwai yawasa ina panani. ⁵⁸ Weni tuna na vavai vaghata kunumai ioru, ma iyi weni vavina ina kani na ina makii nonowa. Ami kaekiki mau na mana ikani ma kegha da irukwamakai.”

⁵⁹ Kopeniyam kwanatuna kamonai Yesu weni nakanani ivivi beyebeyena kiki numana kamonai.

Yawasa makamakii nonowina kana sisiya.

⁶⁰ Iyavo kava Yesu ikivikivini ma weni sisiy-ina ivi yanei na peyarisi ivona bo, “Weni vibeyebeyena ibagibagi kirakai! Iyi ini vaghinei?”

⁶¹ Yesu damina iviia da ivonavonakunukunura, tuna kubiine ivonesi bo,

“Weni sisiyina iberimi na ami nota ivi beroi, bo? ⁶² Wawaya Natusi kota kitai ita gheghae kana ku gawara kunona imakamakai nake na ikikava kota notai? ⁶³ Yawasa na God Kanumina evereverena ma wawayota ti mani i rewapana na iyamna kegha. Sisiyisi avi sisiyei kurimi na Kanuma kana sisiya ma yawasa vaghata evereverena. ⁶⁴ Ma tami viya ke kota vivitumaghana.” Yesu namada iakovi da meni wawayisi ke ita vivitumaghana ma iyi ini wawanei. ⁶⁵ Ma ina sisiya ikwapanatini, “Tuna kubiine namada avonemi da ke iyai ina pisi kuriku da kunona Mamai ini vitesi na ina pisi.”

⁶⁶ Weni berana murinai na kana kivikivina viya ivi muritina da kivinina ivoterei. ⁶⁷ Ma kana kivikivina ivi 12 ivonesi bo, “Ma tami na ikikava, ami kayowana bade kona votereku, bo?”

⁶⁸ Ma Saimon Pita ivonapotei bo, “Bada, iyi kurina kata nae? Yawasa makamakii nonowina kana sisiya na tam kava gwabimuwai.* ⁶⁹ Kaitumaghanem ma kakovim da tam na God ina Wawaya Vovokaravim.”

⁷⁰ Ma Yesu ivonapotei bo, “Taku ami vi 12 avinemi. Ma kegha da kamomiyai wawaya sago tuna na Devil ina wawaya.” ⁷¹ Yesu na Judas ivi sisiyei, tuna Saimon Iskariyot natuna. Tuna na kana kivikivina ivi 12 kamosiyai ma kegha da mara epipisi da ini wawanei.

7

Yesu ma titina yoghoyogho.

* **6:68:** Mat 16:16; Mak 8:29; Luk 9:20

¹ Nani berasi murinai Yesu Gariri dobuna kamonai ibababa. Ke ita kayokayowei da ita nae ku Judiya iyamna iakovi da Jiu babadisi nani dobunai ikayokayowei da iti raboboi. ² Ma Jiu damsi i kam ghamana sago kana vava Yobe.* Ma marana iututuriyariya na ³ Yesu titina yoghoyogho kurina ivona bo, “Tam weni paratina kuta voterei da kuta nae ku Judiya, da nani dobunai bera ghamaghamasi kuta bera da iyavo kava ekivikivinin na ita kitai. ⁴ Wawaya iyi ekayokayowei da iti wawayaghama na ina bera ke gavunai ina bera. Ma tam weni berasi keberabera na kuti debe meyem koroto ghamana kurisi.” ⁵ Titina yoghoyogho vaghata ma kegha da ke ita vivitumaghanei.

⁶ Ma Yesu ivonesi bo, “Aku mara vaghata na ke ita nekiibau. Ma tami mara wapawapa na ami mara. ⁷ Tami na wawaya ke ita vivikawapatemi ma taku na ikawapateku, iyamna avonavonesi da aviyavisina dobuwai eberabera na berona. ⁸ Tuna kubiine tami koghae Yobe kamna kubiine, ma taku na karakava ana ghae, iyamna aku mara vaghata na ke ita nekiibau.” ⁹ Weni nakanani ivi sisiya ikovi ma tuna Gariri dobuna kamonai imakai.

Yesu Taparoro Numana garina kamonai ivi beyebeyena.

¹⁰ Yesu titina yoghoyogho ivi neyana Yobe kamna kubiine ma tuna bade murisiyai inae na ke debiiyai ma gavunai. ¹¹ Ma kamna kamonai na Jiu damsi i babada Yesu ikitakitekwekwai ma

* **7:2:** Lev 23:34; Deut 16:13

ivivi tarakiikiyana bo, “Nani tomowina na imapatana?”

¹² Ma nani korotona kamoni na wawaya Yesu ivivi sisiyakarakaravei. Viya ivona bo, “Tuna tomowa biibiina.” Ma viya ivonapotesi bo, “Kegha, tuna wawaya iberoberowesi.” ¹³ Ma ke sago wawaya iyai debiiyai iti sisiyei, iyamna Jiu babadisi iyabuyabumanesi.

¹⁴ Ma Yobe kamna borinai na Yesu ighae da Taparoro Numana garina kamoni vibeyebeyena ivi karei. ¹⁵ Jiu babadisi ivi deyei ma ivi tarakiyana bo, “Weni tomowina na ke ita giruma ma ikikava da iakova kirakai?”

¹⁶ Yesu ivonapotesi bo, “Aku vibeyebeyena na ke taku mani aku nuwagiurai. Ma wawayina ivonataweku na tuna gwabinai akova aviiviiya da aibeyebeyena. ¹⁷ Wawaya iyai ekayokayowei da God ina kayowana ina bera, tuna wawayina evi nuwanotanota da aku vibeyebeyena na God gwabinai epipisi bo taku mani aku kayowanai aisisiya. ¹⁸ Meni wawayina tuna mani ina notiyai isisiya na eberabera da wawaya ini ghegheni. Ma meni wawayina ina bada ikikava ivi varavarai na nununai ibeyebeyena da ina bada kana vigheghena kubiine, tuna na wawaya maninina, vibero gwabinai kegha. ¹⁹ Moses ina vonaviyoyovana iveremi ma ke sago wawaya ita nunuri. Ma avi kubiine koberabera tovonni da kona kiivunuku?”

²⁰ Ma koroto ivonapotei bo, “Tam kanuma berona itowatepanim. Ke sago iyi ita kayokayowei da ina kiivunum.”

²¹ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Taku bera ghamana sago viyakam maranai aberai da kotataghana.

²² Ma Moses ivonemi da kwimata bekami kota tuviviratawei. Ma vona bubuna da ke Moses gwabinai ita pisi ma ami kaekiki mau gwabisiyai. Mara viya na viyakam marasiyai tomotomowa gisigisi kwimata bekasi kotutuviviratawei.*

²³ Tuna kubiine na tomotomowa gisigisi viyakam marasiyai kotutuviviratawei na Moses ina vonaviyoyovana ke kota vivikiigiiyei. Ma avi kubiine nuwanuwami ipughu kuriku maranai tomowa tupuwina kudubina avi yawasi viyakam maranai?*

²⁴ Ke bera kona kitai ma wekarakava nota kona viiya. Bera iyamna vaghata konekwai na konakovi da avonavona bubuna.”

Yesu na God ina Vivinevine Wawayina bo kegha.

²⁵ Ma nani kamoni Jerusalem damsi viya ivi karei da ivivi tarakiiyana bo, “Wena vaghina tomowina, bo? Tuna babada ipaparanei da ina kiivunui, bo? ²⁶ Karako na debiiyai isisiya ma ke sago iyai ita vivighevuvuranei. Mikeda ita babada enotanotai da tuna na God ina Vivinevine Wawayina. ²⁷ Ma kegha da weni tomowina na ina dobu takovi. Ma God ina Vivinevine Wawayina vaghata ina pisi na ke sago wawaya inakovi da tuna imapatana ina pisi.”

²⁸ Ma Yesu patana da ivivi beyebeyena Taparoro Numana garina kamoni ma ikiirara bo, “Von-avaghata da koakoviku da taku iyai ma bade koakovi da mimei apisi. Ke taku mani aku kay-owanai ata pisi. Ma wawayina ivonataweku na

* **7:22:** Gen 17:10; Lev 12:3 * **7:23:** Jon 5:9

wawaya maninina ma tami ke kotakovi. ²⁹ Ma taku na akovi, iyamna tuna gwabinai apisi, tuna ivonataweku.”

³⁰ Weni sisiyisi kubiine na babada ibera tovonni da Yesu ita votatani, ma ke kovokovoghina, iyamna ina mara ke ita nekiibau. ³¹ Ma koroto kamoni na wawaya ipeyari i vitumaghana Yesu kurina iterei. Ma ivivi sisiyei, ivonavona bo, “Vonavaghata, weni tomowina na God ina Vivinevine Wawayina, iyamna ikikava tanotanotai da Keriso matakira ghamaghamasi ita bera na weni tomowina peyarina eberabera.”

Potapota wawayisi inae da Yesu ita paniya.

³² Perisi damsi ivi yanei da nani korotona ghamana Yesu ina bera ivivi sisiyakarakaravei na taparoro babadisi i babada yavata Taparoro Numana kana potapota ivonatawesi da Yesu ita paniya. ³³ Ma kegha da Yesu ivona bo, “Taku aku mara na tupo vaghina da tami yavata tamakai, ma muriyai na ana vovira wawayina ivonataweku kurina. ³⁴ Kona kitaekwekwiku ma ke kona pananiku, ma mike ana nae na ke kovokovoghina da nake kona nae.”

³⁵ Ma Jiu babadisi ti mani kamosiyai ivivi sisiya bo, “Weni tomowina mike ekayokayowei da ina nae? Ma avi kubiine ke tapanani? Mikeda ina nae da ita wawaya ivi verubogebogesi Grik damsi kamosiyai imakiiyana na kurisi da ini beyebeyesi.”

³⁶ “Avi kubiine ivona bo, ‘Kona kitaekwekwiku ma ke kona pananiku, ma mike ana nae na ke kovokovoghina da nake kona nae?’ ”

Okowa yawayawana.

³⁷ Ma Yobe kamna ina mara turina inekiibau, tuna na mara ghamana nani kamna kamoni. Ma Yesu ivomiiri ma ikiirara bo, “Wawaya iyai kaiyona ina kanakana na ina pisi da gwabikuwai inuma.*”

³⁸ Wawaya iyai ini tumaghaneku na giruma katamana evonavona bo, ‘Okowa yawayawana gwabinai ina vusivusira.’ ”*

³⁹ Yesu weni sisiyina iterei iyamna iyavo kava itumaghane na karakava Kanuma Vovokaravina ina viiya. Ma nani maranai na Kanumina ke ita veresi, iyamna Yesu ke ita voepai kana ku kadara.

Wawaya ivi bogebogesi.

⁴⁰ Ma wawaya weni sisiyina ivivi yanei na viya ivona bo, “Vonavaghata weni tomowina na ita peroveta ghamana.”

⁴¹ Ma wawaya viya ivona bo, “Tuna na Keriso, God ina Vivinevine Wawayina.”

Ma viya ivona bo, “Ikikava da tuna God ina Vivinevine Wawayina? Ina dobu na Gariri.

⁴² Ma giruma katamana evonavona da Keriso na Beteliyem kamoni ina tupuwa, iyamna tuna kwanatuna na Kiivavo David ina dobu. Ma evonavona da Keriso na David ina rakaraka kamoni.”* ⁴³ Wawaya nakanani Yesu ivivi sisiyei na ivi bogebogesi. ⁴⁴ Ma viya i kayowana da ita votatani ma ke sago iyai imana ku bekana ita terei.

Jiu babadisi Yesu ke iti tumaghane.

* **7:37:** Lev 23:36 * **7:38:** Ezek 47:1; Zech 14:8 * **7:42:** 2Sam 7:12; Mic 5:2

⁴⁵ Taparoro Numana kana potapota ivovira taparoro babadisi i babada ma Perisi damsi kurisi. Ma babadisi iyeghisi bo, “Avi kubiine Yesu ke kota rutinaruwei?”

⁴⁶ Ma potapota wawayisi ivonapotesi bo, “Nani tomowina ivivi sisiya na ke sago wawaya iyai nakanani iti sisiya.”

⁴⁷ Ma Perisi damsi iyeghisi. “Tami bade ina sisiya viberowai da nuwanuwami itinavirai, bo?

⁴⁸ Ma tokai ami babada ma Perisi damkai Yesu kaitumaghanei, bo? Ke sago tovana. ⁴⁹ Nani korotona na neghaneghasi, Moses ina vonaviyoyovana ke itakova bubuni, tuna kubiine God imagisi.”

⁵⁰ Ma Perisi sago kana vava Nikodimas, tuna namada inae da Yesu yavata ivi sisiya na ivonesi bo, * ⁵¹ “Ita vonaviyoyovana ivona da kunona wawaya ina sisiya tiyanei ma tapanani da aviyav-isina iberai ma muriyai ku berona taterei.”

⁵² Ma ivonapotei bo, “Tam yavata Gariri wawaya bo? Giruma katamana kekitai ma kuna panani da ke sago peroveta Gariri kamonai ina kiibau.”

⁵³ Ma vaghina, peyarisi nani gawarina ikuyowei ma ivovira i ku numa.

8

Wavine ivi pekana wapawapa na ipanani.

[¹ Yesu ighae ku Oliv koyana. ² Ma mara boiboiyai ivovirame da Taparoro Numana garina kamonai ivi kiimakiiyei ma wawaya peyarisi

* **7:50:** Jon 3:1-2

iriyeyi kurina da ivivi beyebeyesi. ³ Ma vonaviyoyovana vibeyebeyena wawayisi ma Perisi damsi, wavine sago irutinapiyei da koroto maghinosiyai ivi miirini. Wavinena na ivi pekana wapawapa, tomowa sago ke kawana vaghata ma yavata ivivi pekana na wawayaya ipanani. ⁴ Ma ivona bo, “Bada, weni wavinena kapanani da ivivi pekana wapawapa. ⁵ Moses ina vonaviyoyovana kamonai igruma da wivine weni nakanani bera ina bera beroi na wakimiyai kata kiivunusi. Ma tam, am nota na ikikava?”* ⁶ Weni vitaraki-iyana iterei da Yesu iti sisiya bero na iti wavui. Ma kegha da Yesu itawopika ma ivi karei da dowiyai imarakorakonai ivivi girugiruma. ⁷ Ma wawayisi patana da ivivi tarakiyane. Tuna ku-biine Yesu ivomiiri ma ivonesi bo, “Tam iyai ke meyani berabero kuta bera na kevi karei da weni wavinena wakimiyai kuna ravi.” ⁸ Vaghina ma itawopikame da dowiyai ivivi girugiruma. ⁹ Ma wawayisi weni sisiyina ivi yanei na ivi karei da sago sago duma inae. Magumagurisi ivi nao, da peyarisi Yesu ikuyowei. Ma wavinena na patana da imiimiiri. ¹⁰ Yesu ivomiiri ma nani wavinena ivi tarakiyane bo, “Wavine, wawayisi ivivi wavum na mike ivi neyana? Wawayaya sago ku berona iterem, bo kegha?”

¹¹ Ma wavinena ivona bo, “Bada, ke sago iyai.”

Ma vaghina, Yesu ivonei bo, “Taku bade nakanani, ke ku berona ana terem. Kenae, ma berabero ke kuna bera meyei.”*]

* **8:5:** Lev 20:10; Deut 22:22-24

* **8:11:** Mara katamaninai giruma damsi viya vesis 8:1-11 ke ita terei.

Yesu na dobu kana yasegana.

¹² Yesu ivi karei da koroto kurisi ivi sisiya na ivonesi bo, “Taku na dobu kana yasegana. Wawaya ina kiviniku na ke meyani nubakutuvai ina baba, ma nani yaseganinai na yawasa vaghata ina panani.”*

¹³ Ma Perisi damsi ivonapotei bo, “Kibero. Tam mani kisisiya meyem ma ke sago wawaya ku murim ita miiri da iti sisiya kubiim, tuna kubiine aviyavisina kuvonei na iyamna kegha.”*

¹⁴ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Taku mani aisisiya meyeku, ma kegha da aku sisiya na vonavaghata, iyamna taku akovi da imapatana apisi ma mike ana nae. Ma tami na ke kotakovi. ¹⁵ Tami mani ami akova tepanai da koitupavireku. Ma taku na ke sago wawaya ati tupavirei. ¹⁶ Mikeda ati tupavira ma ata vonakiiyaragha da wawaya ibera beroi na nani kamonai aku nota na maninina kavakava, iyamna taku na ke ina kiku kava. Aku Mamai ivonataweku na tuna gwabikuwai. ¹⁷ Ami von-aviyoyovana kamonai igirumi da wawaya ruwa sisiyina sago ini mamatarei na tuna vonavaghata.*

¹⁸ Taku mani kubiiku aisisiya ma kaku viruwa na aku Mamai, tuna ivonataweku.”

¹⁹ Ma ivi tarakiiyane bo, “Am mamai na imapatana?”

Yesu ivonapotesi bo, “Tami ke kotakovi da taku iyai ma bade aku Mamai ke kotakovi. Kotakoviku na aku Mamai kotakovi.”

²⁰ Yesu weni sisiyisi ivi sisiyei Taparoro Numana garina kamonai. Gawara sago imakamakai da

* **8:12:** Mat 5:14; Jon 9:5

* **8:13:** Jon 5:31

* **8:17:** Deut

19:15

wawaya i verena itutura ma nani gawarinai Yesu ivivi beyebeyena. Ma ke sago wawaya ita votatani, iyamna kana mara ke ita nekiibau.

Yesu ivonesi bo, “Mike ana nae na ke kovokovoghina da nake kona nae.”

²¹ Ma Yesu ivona meyesi bo, “Taku ana nekuyowemi da tami konekwa kaviku, ma ami bera beroberosi kamonai kona rukwa. Mike ana nae na tami ke kovokovoghina da nake kona nae.”

²² Ma Jiu babadisi ti mani ivivi tarakiikiyana meyesi, “Tuna mani ini rabobo meyei bo? Mikeda tuna kubiine ivona da, ‘Mike ana nae na tami ke kovokovoghina da nake kona nae.’ ”

²³ Ma Yesu ina sisiya ikwapanatini, “Tami na weni dobuna wawayimi, ma taku na kiidamo wawayiku. Tami ami dobu weni, ma taku na kegha. ²⁴ Tuna kubiine avonemi da ami bera beroberosi kubiine kona rukwa. Namada avonemi da taku iyai. Ke koni tumaghaneku na vaghina, ami bera beroberosi kubiine kona rukwa.”

²⁵ Ma ivi tarakiiane bo, “Tam iyai?”

Ma ivonapotesi bo, “Taku, mara nonowa avonavonemi. ²⁶ Ami bera ipeyari kirakai da ati sisiyei ma bade ati tupaviremi ma ata vonakiiyaragha da berabero koberai ma kegha. Wawayina ivonataweku na tuna vonavaghata wawayina. Ma aviyavisina gwabinai aiyanei na tuna kava wawaya avonavonesi.”

²⁷ Ma ti damsi na ke itakovi da ina Mamai ivivi sisiyei. ²⁸ Tuna kubiine Yesu ivona bo, “Taku Wawaya Natusi kona voepiiku na konakovi da taku iyai. Ma ke taku mani aku kayowana

ata beraberai, ma aku Mamai ikikava ivi beyebeyeku na nakanani aisisiya. ²⁹ Wawayina ivonataweku na gwabikuwai. Ke ita kuyoweku, iyamna ina kay-owana aberaberai.”

³⁰ Yesu weni sisiyisi itereterei na wawaya pe-yarisi i vitumaghana kurina iterei.

Vonavaghata ina votawemi.

³¹ Ma Jiu damsi iyavo kava Yesu ivi tumaghanei na ivonesi bo, “Aku vibeyebeyena kona vatekatekei na tami na kaku kivikivina vaghata. ³² Vonavaghata konakovi na nani vonavaghatina gabura kamoni ina votawemi.”

³³ Ma Jiu babadisi ivonapotei bo, “Tokai na Abraham tupurereghina. Ma ke meyani ita patumikai bo kati sleiv. Avi kubiine kuvona da ita votawekai?”*

³⁴ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Vonavaghata avonavonemi, tam iyai beraberu keberaberai na am bera beroberosi ipatumim da kuvi sleiv. ³⁵ Ma takovi da wawaya natuna ina rakaraka kamosiyai na ina gawara mara nonowa emakamakai. Ma sleiv na ke ina makii nonowa nani rakarakana kamosiyai, iyamna ke ina rakaraka vaghata.

³⁶ Ma Wawaya Natusi ini yawasimi ma ina votawemi na ina votawe tuwanonowimi. ³⁷ Akovi da tami na Abraham tupurereghina. Ma ke mara gurina na koni raboboku, iyamna aku sisiya ke kota vivitumaghanei. ³⁸ Aviyavisina aku Mamai ivi debei kuriku na avonavonemi, ma tami na aviyavisina ami mamai gwabina kovi yanei na koberaberai.”

³⁹ Ma ivonapotei bo, “Akii mamai na Abraham.”

* **8:33:** Mat 3:9; Luk 3:8

Ma Yesu ivona bo, “Mikeda tami Abraham tupurereghina na aviyavisina Abraham iberai na nani berasi kota beraberai. ⁴⁰ Aviyavisina God gwabinai avi yanei na vonavaghata ma tuna avon-avonemi. Ma kegha da tami kokayokayowei da kona kiivunuku. Ma Abraham ke nakanani ita berai. ⁴¹ Ikikava ami mamai berabero eber-aberai na tami bade nakanani koberaberai.”

Ma ivonapotei bo, “Tokai na ke deba wawaya. God ina kina kava na akii Mamai ma tokai na natunatuna vaghata.”

⁴² Ma Yesu ivonapotesi bo, “Mikeda God na ami Mamai na nuwanuwaku kota viiya, iyamna God gwabinai apisi, tuna ivonataweku. Ma ke taku mani aku kayowanai ata pisi. ⁴³ Avi kubiine aku sisiya ke kota viviyanei? Iyamna na weni. Tami ke ruvaruvami da aku sisiya konakova bubuni. ⁴⁴ Tami ami mamai na Devil, ma kokayokayowei da tuna ina kayowana kona berai. Dobu karenai da ku karako, tuna na kiivunuwa wawayina. Ma bade vonavaghata ke ita kayokayowei, iyamna vonavaghata gwabinai kegha. Maranai ini bero na tuna ina yawasa vaghata ekivikivini, iyamna tuna na viviberona, ma tuna na vibero ina mamai. ⁴⁵ Ma taku na vonavaghata aisisiyei tuna kubiine ke kota vivitumaghaneku. ⁴⁶ Kamomiyai wawaya sago kovokovoghina da ita vona da taku berabero aberai bo kegha? Ke kovokovoghina. Vonavaghata avonavonemi ma avi kubiine ke kota vivitumaghaneku? ⁴⁷ Iyi God rapenai na God ina sisiya iyanei. Ma tami na ke God ina wawaya, tuna kubiine ke kota viviyana.”

Yesu ma Abraham.

⁴⁸ Ma Jiu babadisi Yesu kurina ivona bo, “Vonavaghata kavonavonei da tam na Sameriya wawayim ma kanuma berona gwabimuwai irunuma.”

⁴⁹ Ma Yesu ivona bo, “Kanuma berona ke gwabikuwai. Ma taku na aku Mamai avovokaravei. Ma tami na kokiikiiviberoku. ⁵⁰ Ke taku mani kaku vigheghena atekwekwai ma wawaya sago ina kayowana da wawaya ini ghegheniku. Ma tuna na vitupavira badana ma ina nota na maninina kavakava. ⁵¹ Ma vonavaghata avonavonemi da wawaya iyai vonaku ina vatekatekei na tuna rabobo ke ina panani.”

⁵² Ma Jiu damsi ivonapotei bo, “Wekarakava kakovi da tam kanuma berona itowatepanim. Abraham irabobo ma bade peroperoveta nakanani. Ma tam kuvona da wawaya vonam ina vatekatekei na rabobo ke ina panani. ⁵³ Akii mamai Abraham kughekuyowei bo? Kegha taweyana. Ma tuna irabobo ma bade peroperoveta nakanani. Ma tam na iyai?”

⁵⁴ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Mikeda taku mani ati gheghena meyeku da kaku kadara ita rakata na nani vigheghenina na iyamna kegha. Aku Mamai, tuna kava ini ghegheniku. Ma tami na kovonavonei da tuna na ami God. ⁵⁵ Ma kegha, tami God ke kotakovi, ma taku na akovi. Mikeda ata vona da ke atakovi na taku wawaya viviberoku nakanani ma tami. Ma taku God akovi, tuna kubiine vonana avovatekatekei. ⁵⁶ Ami mamai Abraham ivi nuwabiibii kirakai da mara sago aku nekiibau marana ita kitai. Ma ikitai na ivi nuwabiibai.”

⁵⁷ Ma Jiu damsi ivonei bo, “Tam karakava kam madegha ini 50 ma kuvona da Abraham kukitai.”

⁵⁸ Yesu ivona bo, “Vonavaghata avonavonemi muriyai da Abraham ita tupuwa na taku namada amakamakai.”

⁵⁹ Weni sisiyina kubiine wakima iyuna da ita ravi, ma Yesu koroto kamonai ionagha da Taparoro Numana garina ikiibutawei inae.

9

Yesu tomowa matapotapotana ivi yawasi.

¹ Yesu ibaba inenae na tomowa sago ikitai, itupuwa da matapotapotana. ² Ma Yesu kana kiviivina ivi tarakiiyanei bo, “Bada, iyi ina berabero da weni wawayina itupuwa da matapotapotana? Tuna mani bo ina mamai da ina maduwa?”

³ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Ke tuna, ma ke ina mamai da ina maduwa wavu ina viiya. Tuna matana ipota da God ina rewapana gwabinai ina rudeba da wawayaya ina kitai. ⁴ Taku na God ivonataweku ma ina biga na mariyai taberai. Ma didibara epipisi na nani kamonai ke kovokovoghina da wawayaya ina biga. ⁵ Wekarakava taku dobuwai amakamakai na taku na dobu kana yasegana.”*

⁶ Ivi sisiya ikovi ma ikanu ku dowa, ma kanuna dowa yavata ivoviravirai da ivi dobodobo. Ma ivi-iyi da tomowina matana ipasiya. ⁷ Ma ivonei bo, “Kenae ku toka kana vava Silowam da maghighim kuna kowai.” Silowam iyamna ‘Vonatawei.’ Ma

* **9:5:** Mat 5:14; Jon 8:12

tomowina inae matana ikowai da iyawasa. Ma ere kitakitana ivovira ina ku numa.

⁸ Turaturana ma bade waway viya tomowina iakovi da mara nonowa vinowi tepanai imakamakai na ivi tarakiiyana bo, “Weni na vaghina tomowina mara nonowa ivivi nowi bo?”

⁹ Ma waway viya ivona da vaghina wawayina, ma viya ivona da kegha, kana kita da maghimaghighina.

Ma tomowina tuna mani ivi sisiya bo, “Taku na vaghina wawayiku.”

¹⁰ Damsi ivi tarakiiyanei bo, “Ma ikikava na kekitakita?”

¹¹ Ma ivonapotesi bo, “Tomowa kana vava Yesu dobodobo ivoviravirai ma matakuku ipasini ma ivoneku bo, ‘Kenae ku Silowam ma matam kuna kowai.’ Ma anae akowai da akitakita.”

¹² Ma ivi tarakiiyanei bo, “Tomowina na imapatana?”

Ivonapotesi bo, “Ke atakovi.”

Perisi dams matapotapotana ivi tupaviravirei.

¹³⁻¹⁴ Ma tuna na viyakam marana kamoni ma Yesu dobodobo iviia da tomowina matana ivi yawasi. Tuna kubiine waway tomowina irutinapiyei Perisi dams kurisi. ¹⁵ Ma ti bade tomowina ivi tarakiiyanei da ikikava matana ikita. Tomowina ivona bo, “Yesu dobodobo ku matakuku ipasiya ma akowai na akita.”

¹⁶ Ma Perisi dams viya ivona bo, “Yesu na ke God gwabinai ita pisi, iyamna viyakam marana ke ita vovokaravei.”

Ma viya ivona bo, “Berabero wawayina na ke kovokovoghina da matakira ghamaghamasi

ita berai.” Tuna kubiine Perisi damsi ti mani kamosiyai ivi bogebogesi.

¹⁷ Ma Perisi damsi tomowina ivi tarakiiyana meyei bo, “Ma tam ivi yawasim na tam am nota na tuna iyai?”

Ma tomowina ivonapotesi bo, “Anotanotai da tuna na God ina peroveta.”

¹⁸ Ma Jiu babadisi patana da ke iti tumaghane da tuna itupuwa da matapotapotana ma wekarakava na ekitakita. Tuna kubiine ina mamai ma ina maduwa kii sisiya ivonatawei da ipisi. ¹⁹ Ma ivi tarakiiyanesi bo, “Weni tomowina na tami natumi, itupuwa da matapotapotana bo kegha? Ma ikikava da wekarakava na ekitakita?”

²⁰ Ma ina maduwa da ina mamai ivonapotesi bo, “Kakovi da tuna na natukai, ma vonavaghata da itupuwa da matapotapotana. ²¹ Ma ikikava da ekitakita ma iyi matana ivi yawasi na ke katakovi. Kovi tarakiiyane da tuna mani ini sisiya, tuna magurina.” ²² Ina maduwa da ina mamai weni nakanani ivonesi, iyamna iyabumana. Iakovi da Jiu babadisi namada sisiya iterei da iyavo kava ini tumaghana da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina na kiki numanai ini kiibunisi. ²³ Tuna kubiine ivonesi bo, “Kovi tarakiiyane, tuna magurina.”

²⁴ Ma mara kana viruwa tomowina ivone da ipisi. Ma ivone bo, “God ku matana vonavaghata kevi sisiyei. Kakovi da Yesu na berabero wawayina.”

²⁵ Tomowina ivonapotesi bo, “Ke atakovi da tuna berabero wawayina bo kegha. Ma akovi da matakun ipota ma wekarakava na akitakita.”

²⁶ Ma ivi tarakiyane bo, “Ikikava iberim da matam ikita?”

²⁷ Ma ivonapotesi bo, “Namada avonemi ma ke koti yaneku. Ma avi kubiine kokayokayowe da koni yana meyei? Mikeda tami bade kokayokayowe da kona kivini bo?”

²⁸ Nakanani ivi sisiya na Jiu babadisi ivi avaberowe ma ivone bo, “Tam na Yesu kana kiviivina, ma tokai na kegha. Tokai na Moses kana kiviivina. ²⁹ Kakovi da God na Moses kurina ivi sisiya ma nani tomowina Yesu na ke katakovi da mimei ipisi.”

³⁰ Ma tomowina ivonapotesi bo, “Avi deyei da tami ke kotakovi da mimei ipisi ma kegha da matakuvu ivi yawasi. ³¹ Peyarita takovi da God na berabero wawayisi ke ita viviyanesi. Ma wawayamaninisi kava ina kayowana eberabera na ti damsiiyanesi. ³² Ke meyani wawayita tupuwa da matapotapotana ma muriyai da ita kita. Weni berana na karako da itupuwa. ³³ Mikeda Yesu ke God gwabinai ita pisi na ke kovokovoghina da bera ghamaghamasi ita bera.”

³⁴ Ma ivonapote bo, “Tam na berabero kamonai kutupuwa da kumagura. Ma avi kubiine kekayokayowe da kuti beyebeyekai?” Ma vaghina Perisi damsii nani tomowina kiki numana kamonai ivi kiibuni.

Kanuma ina ku nevanewa wawayamatsii ipota.

³⁵ Yesu ivi yane da tomowina ikwavini ikiibau na iekwai da ipanani. Ma ivone bo, “WawayaNatusi kitumaghane bo kegha?”

³⁶ Tomowina ivi tarakiyane bo, “Bada, tuna na iyai? Kevona bubuniku da taku ani tumaghane.”

³⁷ Ma Yesu ivona bo, “Wekarakava wawayina kekitakitai ma yavata koisisiya.”

³⁸ Ma tomowina ivona bo, “Bada, aitumaghana.” Ma ivokavakavari.

³⁹ Ma Yesu ivona bo, “Apisi ku dobu da wawayani tupaviresi. Ma bade apisi da wawayamatapototasi na ina kita ma iyavo kava ekitakita na matasi ina pota.”

⁴⁰ Weni sisiyina ikaratawei na Perisi damsi viya ivi yanei. Ma ivi tarakiyanei bo, “Aviyavisina kisisiyei? Kevonavona da tokai yavata matakii ipota bo?”

⁴¹ Ma Yesu ivona bo, “Mikeda matami ita pota na ami berabero wavuna kegha. Ma kovonavona da kokitakita, tuna kubiine ami berabero wavuna emakamakai.”

10

Sipu kii koyakoyagha miibiina.

¹ Yesu ivona bo, “Vonavaghata avonavonemi, meni wawayina ina votete da sipu garina ku kamona ina rui na tuna yapiyapi wawayina, iyamna ke matuketiyai ita rui. ² Ma sipu kii koyakoyagha na garina kana matuketiyai ina rui, ma tuna wawayina na kii koyakoyagha vaghata.

³ Ma gari kana potapota wawayina emakamakai ma tuna matuketa ina votawei da sipu kii koyakoyagha ina rui. Ma sipu sago sago duma kii vava ina kwatui ma ti na gamona ini yanei ma ina kivini da ina kiibau. ⁴ Tuna mani ina sipu rape-nai ina rutinakiibuwesi ma ini nowesi ina nae. Ti na i mamai ekivikivini, iyamna gamona iakovi.

⁵ Ma ke kovokovoghina wawayaviruwa ina kivini.

Wawayina ina barei ma ina verukuyowei, iyamna gamona ke itakovi.”

⁶ Yesu weni miibiina ivi sisiyei kurisi ma damsi iyamna ke itakovi.

Yesu na sipu kii koyakoyagha biibiina.

⁷ Tuna kubiine Yesu ivona meyesi bo, “Vonavaghata avonavonemi, sipu kii matuketa na taku. ⁸ Iyavo kava maghinokuwai ipisi na yapiyapi wawayisi, nani kubiine sipu gamosi ke ita vatekatekei. ⁹ Taku na matuketa. Wawayaya iyi gwabikuwai ina rui na yawasa ina panani da ina makai bubuna. Nakanani ma sipu, kii gari matuketinai erurui ma ekiikiibau da kii rai ma kii okowa biibiina epanapanani. ¹⁰ Yapiyapi wawayina ina pisi da yapi, kiivunuwa ma kiivibero ina berai. Ma taku apisi da tami yawasa biibiina kudubina kona vii yavui.”

¹¹ “Taku na sipu kii koyakoyagha biibiiku. Ma koyakoyagha wawayina biibiina na ina yawasa ina vere meyei da ina sipu kubiisi ina rabobo. ¹² Ma mikedda sipu i mamai bigabiga sago ini miyei da sipu ina koyaghisi na bigabiga wawayina ke nuwanuwana kudubinai ina koyaghisi, iyamna nani sipusi ke rapenai. Tuna kubiine bigabiga ina kitai da kukou dipa kayakayayina epipisi na sipu ina verukuyowesi. Ma kukou dipa sipu viya ini kutavunuwana ma viya ina rukwavinisi da ini verubogebogesi. ¹³ Bigabiga wawayina ina verau, iyamna tuna wawayaya wapawapa, ke sipu kii koyakoyagha vaghata da iti nuwapoyesi. ¹⁴⁻¹⁵ Taku na koyakoyagha biibiiku. Ikikava aku Mamai iakoviku ma Mamai akovi, nakanani aku sipu

akovisi ma iakoviku. Ma aku yawasa ana verena da ana rabobo aku sipu kubiisi.* ¹⁶ Ma sipu viya rapekuwai na ke weni yavona kamoni. Ana rutinisi da weni garina ku kamona ina rui da ini kiisagosi ma kii koyakoyagha na sago kava.”

¹⁷ “Aku Mamai ina nuwaviina na taku, iyamna avi vaghinei da aku yawasa ana verena da ana rabobo. Ma muriyai aku yawasa ana vii meyei. ¹⁸ Aku rewapana emakamakai da aku yawasa ana verena ma bade ana vii meyei. Ke sago iyi ina rewapana ita makamakai da aku yawasa ina viitawei. Kegha, aku kayowanai ana verena. Aku Mamai sisiya bagibagina ivereku da weni nakanani ata berai.”

¹⁹ Ma Yesu ina sisiya kubiine na bade Jiu damsi ivi bogebogesi. ²⁰ Viya ivona bo, “Avi kubiine koiyanei? Tuna ineghanegha, kanuma berona itowatepani.”

²¹ Ma viya ivona bo, “Tomowa kanuma berona gwabinai na ke kovokovoghina da weni nakanani iti sisiya. Ma kanuma berona ke meyani wawaya matapotapotana iti yawai.”

Jiu babadisi Yesu ibarei.

²² Taparoro Numana kana mara ghamana inekiibau da Jiu damsi ita kaporagha ma tuna na nuba kana mara. ²³ Nani maranai Yesu na Soromon Ina Tupatina kamoni ibababa, Taparoro Numana garina kamoni. ²⁴ Ma Jiu babadisi imiiriviviri ma ivonei bo, “Mara iguri ghagha da keikiigudugudukai. Mikedam God ina Vivinevine Wawayina na kevona bubunikai.”

* **10:14-15:** Mat 11:27; Luk 10:22

²⁵ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Vonavaghata namada avonemi ma ke koti tumaghaneku. Aku Mamai avanai bera ghamaghamasi aberai, ma nani berasi ivi debeku. ²⁶ Ma ke koti tumaghaneku, iyamna tami ke aku sipu. ²⁷ Aku sipu na akovisi. Gamoku iyanei ma ekivikiviniku. ²⁸ Yawasa makamakii nonowina averesi da ke ina rabobo, ma ke kovokovoghina da wawaya sago ina pisi da gwabikuwai ina viitawesi. ²⁹ Aku Mamai ivi rewapana kirakai ma tuna aku sipu ivereku. Tuna kubiine na ke kovokovoghina da wawaya sago ina pisi da Mamai imanai ina viitawesi, ³⁰ iyamna taku ma aku Mamai na sago.”

³¹ Ma Jiu babadisi wakima iyuna da Yesu ita kiivunui. ³² Ma ivonesi bo, “Aku Mamai avanai bera biibiisi ipeyari kirakai aberai da kokitai. Ma meni tuna kubiine kona kiivunuku?”

³³ Ma Jiu babadisi ivonapotei bo, “Ke bera biibiisi kubiine. Ma God kuvi avaberowei, tuna kubiine kana ravim, iyamna tam wawayota ma kevonavona da tam na God.”*

³⁴ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Ami vonaviyoyovana katamanina kamonai igiruma da God ami babada kurisi ivona bo, ‘Vonavaghata avonemi da tami na gods.’” ³⁵ Ma takovi da God vonana ke kovokovoghina da tavirai. Nani damsi na God vonana katamanina kurisi inekiibau ma ti kurisi ivona bo, ‘Tami na gods.’ ³⁶ Tuna kubiine ke kona vona da God aiavaberowei maranai avonavona da taku na God Natuna, iyamna God ivinetaweku da tuna rapenai ma ivonataweku ku dobu. ³⁷ Mikedu aku Mamai ina kayowana

* **10:33:** Lev 24:16 * **10:34:** Psa 82:6

ke ata beraberai na vaghina, ke koni tumaghaneku.
³⁸ Ma kegha da aberabera. Mikeda aku sisiya ke kota vivitumaghane na aku bera biibiisi imamatara kurimi da koti tumaghana. Tuna tepanai kotakova bubuni da Mamai gwabikuwai ma taku gwabinai.”

³⁹ Ma Jiu babadisi ibera tovana meyei da ita votani ma ionagha da inae.

⁴⁰ Nani murinai Yesu ivovira Jodan okowina idamani ma inae da imapatana Jon rorova ibababataito na nani ku gawarina. Ma nani dobunai imakai.* ⁴¹ Ma wawaya peyarisi iriyeyi kurina, ma ivonavona bo, “Jon matakira ghamaghamasi ke ita bera ma aviyavisina ivi sisiyeyi weni tomowina kubiine na vonavaghata.” ⁴² Ma wawaya peyarisi nani dobunai ivi tumaghana da Yesu na God ina Vivinevine Wawayina.

11

Lasaras irabobo.

¹ Tomowa sago kana vava Lasaras na mara sago igubaga. Tuna Betani meyagina kamoni novunovuna Meri da Mata yavata imakamakai.*

² Weni Meri na karakava oira ghabughabuna ina viiya da Bada ku kaena ina tepoi ma uyawinai ina kiipupuni. Tuna wavinena novuna Lasaras igubaga kirakai.* ³ Tuna kubiine Meri da Mata sisiya ivonatawei Yesu kurina. Ivona bo, “Bada, novukai na kwinam kiimatanina. Ma tuna na igubaga.”

* **10:40:** Jon 1:28 * **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2:** Jon 12:3

⁴ Ma Yesu weni sisiyina ivi yanei na ivona bo, “Weni gubagina ina damona na ke rabobo. Gubagina itupuwa da God kana kadara ini debei. Ma bade itupuwa da taku God Natuna kaku kadara ina rakata.” ⁵ Yesu ina nuwaviina ghamana na Mata da Meri ma novusi Lasaras. ⁶ Sisiya ivi yanei da Lasaras igubaga, ma kegha da ke ita nae. Imakai da mara ruwa ikovi na muriyai ⁷ kana kivikivina ivonesi bo, “Tavovirame ku Judiya.”

⁸ Ma ivonapotei bo, “Kegha Bada, ke kovokovoghina da tavovirame. Raviraviyota Jiu babadisi kam diri itetei da wakimiyai ita kiivunum. Avi kubiine kekayokayowei da kuna vovirame nake?”

⁹ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Mara etomtom na madegha egheghae ma yasegana everevereta enenae da raviyai eororu da evovokutuvi. Ma nani yaseganina kamonai wawaya ekitakita da ina baba bubuna ma ke kaesi ina takurei. ¹⁰ Ma wawaya didibarai ina baba na kaesi ina takurei, nubakutuya kubiine ke ina kita bubuna.”* ¹¹ Weni sisiyina ivi kovini ma ivonesi bo, “Kwinata Lasaras ikenanunuwapa, ma ana nae da ana kiivimataki.”

¹² Ma kana kivikivina ivonapotei bo, “Bada, miked akenakena na karakava ini damini.”

¹³ Ma Yesu, tuna Lasaras irabobo na ivivi sisiyei, ma kana kivikivina inotai da nama ita kenakenota.

¹⁴ Tuna kubiine vonavaghata ivi debei kurisi,

* **11:10:** Weni miibiina iyamna ruwa. Sago na Yesu ivonavonesi da tuna na i yasegana ma gisina kava ina kuyowesi, ina rabobo da ti na nuwapoya kamonai ina makai. Ma kana viruwa na taraboga wekarakava gwabisiyai da God ina biga ina berai na tarabogina ke ini rekwei.

ivona bo, “Lasaras na irabobo. ¹⁵ Ma tami kubiimi ainuwabiibai da taku ke nani dobunai, iyamna taraboga ina veremi da ami vitumaghana ina rakata. Tavomiiri ma tanae kurina.”

¹⁶ Ma Tomas, kana vava sago Didimas, na turaturana ivonesi bo, “Peyarita tanae, da Bada yavata tarabobo.”

¹⁷ Yesu ku Betani meygina inenekiibau na akova iviia da Lasaras tupuwina na buba ku kamona iterei da mara ruwamaruwa ikena. ¹⁸ Ma Betani da ku Jerusalem na ke ita rabaraba.† ¹⁹ Tuna kubiine Jerusalem kamoni Jiu damsi peyarisi ivi piyana da Mata ma Meri nuwanuba ita veresi, iyamna novusi ivi wapai.

²⁰ Mata ivi yanei da Yesu ipipisi na ikiibau da ita nepotei ma Meri tuna numiiyai imakai. ²¹ Ma Mata, Yesu ivonei bo, “Bada, mikedam weni dobunai na novuku ke ita rabobo. ²² Ma akovi da wekarakava aviyavisina God kurina kuni nowi na ina verem.”

²³ Ma Yesu ivonapotei bo, “Novum ina vomiri.”

²⁴ Ma Mata ivona bo, “Akovi da mara damonai waway kudubisi ina vovomiri na novuku yavata.”

²⁵ Ma Yesu ivona bo, “Taku aku rewapanai da raborabobosi ina vomiri ma bade taku yawasa makamaki nonowina ana veresi. Iyavo kava ini tumaghaneku na namanaki ina rabobo ma kegha da yawasa ina panani. ²⁶ Ma iyavo kava itumaghaneku na yawayawasisi ma kanumisi ke meyani ina rabobo. Weni sisiyina kitumaghane bo kegha?”

† **11:18:** Betani da ku Jerusalem na kilomita aroba.

²⁷ Ma Mata ivonei bo, “Bada, weni sisiyina na vonavaghata. Taku aitumaghanem da tam na God Natuna, ina Vivinevine Wawayina. Ma kunumai kuoru ku dobu.”

Yesu itou.

²⁸ Mata, Yesu yavata ivi sisiya ikovi ma murinai ivovira ku numa da Meri ikwatui. Ma gavunai ivonei bo, “Bada ipisi ma tam ivi tarakiiyanem.”

²⁹ Meri weni sisiyina ivivi yanei na ivomiiri da yaghiyaghinai inae Yesu kurina. ³⁰ Ma Yesu na karakava ku meyagai ita rui, imapatana Mata ipanani na nani gawarinai imakamakai. ³¹ Ma iyavo kava numiiyai Meri itutuviiviiyei na iki-tai da yaghiyaghinai ikiibau ma damsi ikivini, iyamna inotai da inenae ku karawaga da ita tou.

³² Ma Meri inekiibau Yesu kurina na maghi-nonai itawotei. Ma ivonei bo, “Bada, tam namada kuta pisi na novuku ke ita rabobo.”

³³ Yesu ikitai da itutusiya siyapa ma bade iyavo kava Meri yavata ipisi na ikitisi da ivivi tutuwana. Ma ivi nuwapoya kirakai da nuwanuwana idugari.

³⁴ Ma ivi tarakiiyanesi bo, “Tupuwina na imapatana koterei?” Ma damsi ivonapotei bo, “Bada, kepisi ma tanae da kuna kitai.”

³⁵ Ma Yesu matadogana isororo. ³⁶ Ma damsi ivona bo, “Kokitai, ina nuwaviina kurina irakata kirakai.”

³⁷ Ma viya ivona bo, “Tomowa matapotapotana ivi yawai da ikita, ma kade kovokovoghina da Lasaras ita vonatani da ke ita rabobo?”

Yesu iberei da Lasaras rabobowai ivomiiri.

³⁸ Lasaras tupuwina na buba kamoni ma matuketa na wakimiyai igudui. Ma Yesu ku

karawaga inekiibau ma ivi nuwapoya kirakai da nuwanuwana idugara meyei. ³⁹ Ma ivona bo, “Buba guduna kovotabiri.”

Ma Mata ivona bo, “Bada tupuwina katerei ikena da mara ruwamaruwa ikovi. Namada bowana everaverau.”

⁴⁰ Ma Yesu ivona bo, “Namada avonemi ikovi da koni tumaghana na God kana kadara kona kitai.”

⁴¹ Ma damsi guduna ivotawei ma Yesu itepa ku kunuma ma ivona bo, “Mamai, aikiikiwem da kuvi yaneku. ⁴² Akovi da mara nonowa kiyaneku. Ma debiiyai aisisiya kurim da weni wawayisi imiiriyana na ini yaneku ma ini tumaghana da tam kuvonataweku.” ⁴³ Yesu inipowana ikovi na gamo tepanai ikiirara bo, “Lasaras, kekiibau.” ⁴⁴ Vaghina ma tomowa raborabobona ere geregerena ivomiiri ma ibaba ikiibau. Ma Yesu ivonesi bo, “Karawaga garasi korupamatawei.”

*Wawayaya Yesu kana diri itetei da ita kiivunui.
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

⁴⁵ Iyavo kava ipisi da Meri irurugenari na ikitai da Yesu bera ghamana iberai na peyarisi ivi tumaghane i da tuna na God ina Vivinevine Wawayina. ⁴⁶ Ma kegha da viya na ivovira Perisi damsi kurisi da Yesu aviyavisina iberai na ivi mamatara. ⁴⁷ Tuna kubiine taparoro babadisi i babada ma Perisi damsi ivi kiidaburana da Sanhidran dughuna ivi kwatuwei. Ma ivona bo, “Nani tomowina Yesu bera ghamaghamasi eberabera i na ikikava taberai? ⁴⁸ Takitakuyowei na kana vava ina rakata da wawayaya peyarisi ini tumaghane i da tuna i kiivavo ma ina kivini. Ma Rome damsi

varana ini yanei na ina pisi da ita dobu, ita wawaya ma ita Taparoro Numana ina gwaramutui.”

⁴⁹ Ma nani dughuna kamonai tomowa sago kana vava Kayapas, tuna nani madeghinai na taparoro badana ghamana. Ivona bo, “Tami neghaneghami. Ke sago aviyavisina kotakovi.

⁵⁰ Konotai, ibiibai da wawaya sago kava ina rabobo ita wawaya kubiisi da ita dobu ke ina gwaramutui.”

⁵¹ Weni sisiyina na ke tuna mani ina nota iti sisiyei. Nani madeghinai tuna taparoro badana ghamana, tuna kubiine sisiyina God gwabinai iviia ma ivonakiiyaragha da Jiu damsi kubiisi na Yesu ita rabobo. ⁵² Ma ke nani dobuna damsi kava ma bade God natunatuna dobu ku kudubina kamonai emakamakai na ti yavata ini kiisagosi da dam sago.

⁵³ Tuna maranai Jiu babada Sanhidran kamonai ivi karei da Yesu kana diri itetetei da iti raboboi.

⁵⁴ Tuna kubiine Yesu ivi karei da ke debiiyai ita bababa Jiu damsi kamosiya. Ikiibau ku meya-gai sago kana vava Epraim, tuna warere ririnai. Ma nani dobunai kana kivikivina yavata imakai.

⁵⁵ Gisina kava Jiu damsi i kampilagha marana iti karei, kamna kana vava Pasova, wawaya pe-yarisi Israel kamonai igheghae ku Jerusalem da ita konuwa, ita vovunagha meyesi ma muriyai da kampilagha. ⁵⁶ Ma wawaya peyarisi na iki-takitavirevire ma ivivi tarakiiyana Yesu kubiine. Taparoro Numana garina kamonai ivivi miiriyana ma ivonavona bo, “Ikikava konotanotai? Mikeda ke ita pisi weni kamna kubiine bo?”

⁵⁷ Ma taparoro babadisi i babada ma Perisi damsi

wawaya ivonesi da iyavo kava Yesu ita kitai na iti akovisi da tuna ita paniya.

12

*Meri oira ghabughabuna Yesu ku kaena itepoi.
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Mara miikovimasago imakamakai da Pasova kamna iti karei ma Yesu inae ku Betani, Lasaras kurina. Tuna wawayina irabobo ma Yesu ivi yawai. ² Lasaras ina numiiyai Yesu ina kam ivovunaghi. Mata wawaya kii vavai iyepa na iveresi. Ma Lasaras na Yesu ririnai imakai da yavata ikamkam. ³ Ma Meri na diudeu iviia, kamonai na oira ghabughabuna miiyanina irakata kirakai. Ikavarapiyei da Yesu ku kaena itepoi ma uyawinai kaena ikiikiipupuni. Ma oira ghabuna na numa kamona inunui.* ⁴ Ma kana kivikivina sago, Judas Iskariyot tuna mara sago Yesu ini wawane, ke iti vaghinei ma ivona bo, ⁵ “Weni oirina miiyanina irakata kirakai, ruvana da wawaya madegha sago ita biga na kana miiya. Kati gimarei ma mane na wawaya moyamoyakisi kata veresi.” ⁶ Weni nakanani ivi sisiya na ke moyamoyakisi iti kamyuyuwesi kubiine. Tuna Yesu kana kivikivina i mane kutuna kana koyakoyagha ma bade tuna na yapiyapina da mara nonowa mane nevanevana iviiviitawei.

⁷ Ma Yesu ivona bo, “Ita wavine kevoterei da ina kayowanai ina berai. Aku rabobo marana itupo

* **12:3:** Diudeuna na 500 milalita ruvana. * **12:3:** Luk 7:37-38

tuna kubiine evovovunaghiku.† ⁸ Moyamoyakisi na mara nonowa yavata kona makai ma taku na ke mara gurina da yavata tamakai.”*

Jiu babadisi Lasaras kana diri itetei da ita kiivunui.

⁹ Koroto ghamana ivi yanei da Yesu tuna Betani meyaginai na ivi neyana, ke tuna kava kurina ma bade i kayowana da Lasaras ita kitai, iyamna wawayina irabobo ma Yesu iberai da ivomiiri. ¹⁰ Tuna kubiine taparoro babadisi i babada Lasaras kana diri itetei da Yesu yavata ita kiivunusi, ¹¹ iyamna aviyavisina itupuwa Lasaras kurina iberai da waway peyarisi Yesu ivivi tumaghane ma taparoro babadisi ivovoteresi.

Yesu irui ku Jerusalem.

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Mara itom na waway sisiya ivi yanei da Yesu ipipisi ku Jerusalem. Ma Pasova kamna kubiine na koroto ghamana Jerusalem kamoni. ¹³ Ma ti damsai yapi rugurugusi iyuna ma Yesu iverupotei. Ma ikiikiirara bo,

“Hosana! Kaigheghenim!‡

Tam Bada avanai kepipisi!

God ini biibiinim,

tam Israel akii Kiivavo!”*

† **12:7:** Jiu damsai i kiki da oira ghabughabunai waway raborabobosi tupuwisi evovovunaghi dogosi kubiine. Ma Meri ke itakovi da Yesu gisina kava ina rabobo. Weni berana Meri iberai na ina vigheghena ma ina vokavakavara Yesu kurina. Ma bade ivi kiikiwei da novuna Lasaras irabobo ma ivi yawai. * **12:8:**

Deut 15:11 ‡ **12:13:** Hosana iyamna ‘God tavokavakavari’

* **12:13:** Psa 118:25-26

¹⁴ Muriyai da ku Jerusalem ita rui na Yesu donki votuna ku tepana igeru. Ikikava giruma kata-mana ivona na nakanani itupuwa. Igiruma bo,
¹⁵ “O Zayon kwanatuna, ke kona yabumana. Kokita, ami kiivavo epipisi,

tuna donki votuna tepanai igeru.”*

¹⁶ Weni berasi ituputupuwa na kana kivikiv-ina iyamna ke ita vii bubuni. Ma karakava Yesu ita rabobo ma ita vomiiri da kana kadara iti debei na nani murinai kana kivikivina inotapanani da weni berasi ti mani iberabera na giruma kata-mana ivi sisiyei da ita tupuwa na itupuwa.

¹⁷ Iyavo kava matasiyai ikitai da Yesu, Lasaras ikwatui da karawagai ivomiiri na sisiyina ivi rakati. ¹⁸ Tuna kubiine koroto ghamana ikiibau da iverupotei, iyamna bera ghamana iberai na sisiyina namada ivi yanei. ¹⁹ Ma Perisi damsiti mani kamosiyai ivivi sisiya bo, “Weni tuna ke kovokovoghina avi taberai. Kokitai, dam kudubina ekivikivini.”

Grik damsiviya Yesu ita kitai.

²⁰ Ma iyavo kava namada ipisi ku Jerusalem da Pasova kamna kamoni ita vokavakavara ma kamosiyai viya na Grik damsiti. ²¹ Ma ti damsiti inae Piripo kurina (tuna ina kwanatu Betsaida, Gariri dobunai). Ma ivi nowi kurina, ivonei bo, “Bada, akii kayowana da Yesu kata kitai.”

²² Ma Piripo inae da Anduru ivonei ma ivi ruwa inae da Yesu ivi akovi. ²³ Ma ivonapotesi bo, “Marana ipisi da Wawaya Natusi kana kadara ini debei. ²⁴ Vonavaghata avonavonemi, pei

* **12:15:** Zech 9:9

kuna dogoi ku dowo na ina tupuvurana ma wadubona ina rabobo da vuna ina ghae. Ma vuna na peina ina terei da ina peyari. Ma pei ke kuna voni na ke kovokovoghina da ina peyari, patana da sago kava. ²⁵ Wawaya iyi ina yawasa dobuwai ina vivinuwabiibiyei na ini wapai. Ma iyi ina yawasa dobuwai ina vere meyei taku kubiiku na yawasa makamakii nonowina ina panani.* ²⁶ Wawaya iyi ekayokayowei da tuna aku bigabiga na ina kiviniku da taku imapatana ana makamakai na tuna gwabikuwai. Ma ina biga kubiiku na aku Mamai ini ghegheni.”

Yesu ina rabobo ivi mamatarei.

²⁷ “Ma wekarakava na ainuwapoya kirakai ma aviyavisina ana vonei? Ata vona bo, ‘Mamai, kevowaguku da weni marana kamoni vokwarakwara damina ke ana viiya.’ Ma kegha, weni marana kubiine na apisi ku dobu. ²⁸ Mamai, kam kadara kevi debei ku dobu da wawaya ina kitai.”

Ma kunumai wawaya gamona sago ivona bo, “Kaku kadara namada avi debei ma bade ani debe meyei.”

²⁹ Ma koroto ghamana nani dobunai imiimi-iri na gamona ivi yanei. Ma viya ivona da warikeyakeya, ma bade viya ivona da aneya ivi sisiya kurina.

³⁰ Ma Yesu ivona bo, “Nani gamona ivi sisiya na ke taku kubiiku ma tami kubiimi. ³¹ Marana inekiibau da God wawaya dobuwai ini tupaviresi ma ini wavusi da berabero iberai. Ma bade weni

* **12:25:** Mat 10:39, 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24, 17:33

dobuna kana kiivavo ina rewapana ina kutawei. §
³² Ma taku na wawaya ina ruepiku ku kiidamo
 na ana berai da wawaya peyarina ana tinariyesi
 kuriku.” ³³ Weni nakanani ivi sisiya na ivi debei da
 tuna ikikava ina rabobo.

³⁴ Ma nani korotona ivonapotei bo, “Moses
 ina vonaviyoyovana kamoni ivoneta da God
 ina Vivinevine Wawayina na ina makii nonowa.
 Ma avi kubiine kevonavona da Wawaya Natusi
 ina ruepai? Ma bade Wawaya Natusi na iyai?”*

³⁵ Ma Yesu miibiiyai ivonesi bo, “Wawaya
 nubakutuva kamoni ina bababa na ke itakovi da
 mike enenae. Tuna kubiine yasegana gwabimiyai
 emakamakai na kobaba, iyamna gisina kava
 ma yasegana koni wapai da nubakutuva
 ina kamowanimi. ³⁶ Yasegana gwabimiyai na ami
 vitumaghana kurina koterei da tami na yasegana
 natunatuna.” Yesu ivi sisiya ikovi na inekuyowesi.
 Ma nani murinai na iveraveruvuvuresi.

Wawaya Yesu ke ita vivitumaghanei.

³⁷ Namanaki da Yesu matakira ghamaghamasi
 wawaya maghinosiyai iberai da ikitai ma patana
 da ke ita vivitumaghanei. ³⁸ Peroveta Aisaya aviyav-
 isina igiruma da ita tupuwa na etuputupuwa.
 Ivona bo,

“Bada, am sisiya kaiyonayonei ma wawaya ke
 ita vivitumaghanei.

Ma am rewapana kuvi debei kurisi ma patana
 da akovim ke ita viiviiya.”*

§ **12:31:** Ivona bo, ‘weni dobuna kana kiivavo’ na Seitan isisiyei.

* **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Ezek 37:25; Dan 7:14 * **12:38:** Isa 53:1

³⁹ Tuna kubiine damsı ke itı tumaghana. Ma bade peroveta Aısaya ıgıruma bo,

⁴⁰ “Matası ikiipotai,
 ma nuwanuwasi igudui da ke kovokovoghina ita kita,
 ma ke kovokovoghina da sisiya iyamna itakovi.
 Ma Bada ivona bo,
 ‘Tuna kubiine damsı ke ita miiritavire kuriku da atı yawasisi.’ ”*

⁴¹ Aısaya namada Keriso ere kadakadarina iki-tai, tuna kubiine nakanani ıgıruma.

⁴² Ma Jiu damsı ipeyari kirakai Yesu ivi tumaghaneı ma kamosiyai na i babada viya yavata. Ma ke ita kayokayowei da i vitumaghana itı debeı, iyamna Perisi damsı iyabuyabumanesi. Itı mamatara da Yesu itumaghaneı na kii gawara kiki numana kamonai itı wapai ma itı kiibu tuwanonowisi. ⁴³ Ti na ke ita notai da God itı gheghenisi, tuna na bera ghamana. Ma i kayowana ghamana da wawaya itı gheghenisi.

Yesu ina sisiya ini wavusi da ti na berabero wawayisi.

⁴⁴ Yesu gamo tepanai ivi sisiya, koroto ghamana ivonesi bo, “Wawaya iyi itumaghaneku na ke taku kava ita vivitumaghaneku ma wawayına ivonataweku na tuna yavata. ⁴⁵ Ma taku ekitakitiku na bade wawayına ivonataweku ekitakitai. ⁴⁶ Taku na dobu kana yasegana, tuna kubiine apisi. Ma iyavo kava itumaghaneku na ke nubakutuva kamonai ita makamakai. ⁴⁷ Wawaya iyi aku sisiya ivi yanei ma ke ita vovotekatekei na ke

* 12:40: Isa 6:10

taku aku biga da ani tupavirei. Apisi ku dobu na ke wavu ana verei ma viyawasina kubiine. ⁴⁸ Ma iyavo kava taku ibareku ma aku sisiya ibarei, mara damonai wawaya sago ini tupaviresi ma kovogha ina veresi, iyamna namada vonavaghata ke iti vaghinei. Ma tuna ini debei da ti na berabero wawayisi, ⁴⁹ iyamna avi sisiya na ke taku aku rewapanai, ma Mamai ivonataweku, tuna ivoneku da ikikava ati sisiya ma aviyavisina ati sisiyei. ⁵⁰ Tuna kubiine aviyavisina Mamai ivoneku na tuna kava aisisiyei ma akovi da nani sisiyisi wawaya ini nowesi da yawasa makamakii nonowina ina panani.”

13

Yesu kana kivikivina kaesi ikowa.

¹ Mara ita tom na Pasova kamna kana mara, ma Yesu iakovi da ina mara ipisi da dobu ita kuyowei ma ita ghae ina Mamai kurina. Kana kivikivina kurisi ina nuwaviina irakata, tuna kubiine wekarakava ina nuwaviina vaghata ini debei kurisi.

² Ravi ipika, ikamkam ma nani kamonai na namada Saimon Iskariyot natuna Judas nota berona Devil gwabinai iviia da Yesu iti wawanei. ³ Ma Yesu iakovi da ina Mamai rewapana iverei da bera kudubina iti badei. Ma bade iakovi da tuna God gwabinai ioru ma ina vovira kurina. ⁴ Tuna kubiine kam kamonai ivomiiri da tepana garana ivotawei ma kiipupuna iviia da borinai ikuni. ⁵ Muriyai na okowa ku dabira itepoi ma ivi karei

da kana kivikivina kaesi ikowakowa ma ikiiki-ipupuna. ⁶ Ma ipisi Saimon Pita kurina na Saimon Pita ivona bo, “Bada, avi kubiine kaeku kuna kowai?”

⁷ Ma Yesu ivonapotei bo, “Aviyavisina wekarakava aberabera na ke kutakovi da avi kubiine. Ma karakava da kunakovi.”

⁸ Ma Pita ivona bo, “Kegha Bada, ke kaeku kuna kowai.”

Ma Yesu ivonapotei bo, “Kaem ke ana kowai na tam na ke kaku kivikivina.”

⁹ Ma Saimon Pita ivonapotei bo, “Bada, nakanani na ke kaeku kava ma imaku ma gayamiku yavata kuna kowai.”

¹⁰ Ma Yesu ivonapotei bo, “Wawaya namada ivi yeka na kaena kava ina kowai, iyamna tupuwina na biibiina. Ma tami peyarimi na yagharimi ma kamomiyai wawaya sago kava na kegha.” ¹¹ Yesu iakovi da meni wawayina ini wawanei, tuna kubiine ivona bo, “Ke peyarimi na yagharimi.”

¹² Ma kaesi ikowa ikovi na kana gara ikote meyei, ma ivovira da kana ku gawara. Ma ivi tarakiyanesi bo, “Kade koakovi da aviyavisina kurimi aberai?” ¹³ Tami kovonavoneku da taku na ami Bada ma ami vibeyebeyena wawayiku. Ma kovona bubuna, taku na nakanani. ¹⁴ Ma wekarakava taku ami Bada ma ami vibeyebeyena wawayiku kaemi akowa na tami bade nakanani turaturami kaesi kona kowa. ¹⁵ Taku vibeyebeyena biibiina aberai da kokitai. Ma tami bade nakanani koni boneboneku. ¹⁶ Vonavaghata avonavonemi da bigabiga wawayina ina bada

* **13:12:** Luk 22:27

ke ina ghekuyowei. Ma yonayona ke meyani ina ghe kirakai da wawaya iyai ivonavonatawei na ina ghekuyowei.* ¹⁷ Wekarakava akovina kovi-
iya da weni berasi kota berai. Kona berai na God ini biibiinimi.”

¹⁸ “Weni sisiyisi na ke peyarimi ata vonavonemi. Avinemi da kaku kivikivina ma akova bubunimi da tami ikikava wawayimi. Ma kegha da giruma katamana kamoni igiruma da wawaya sago parawa yavata kani vogimei na tuna wawayina ini ghaviyeku. Ma marana enenekiibau.*

¹⁹ Karakava berana ina tupuwa na namada avi akovimi. Ma kona kitai da aviyavisina avonemi ina tupuwa na koni tumaghana da taku na God ina Vivinevine Wawayina. ²⁰ Vonavaghata avonavonemi da wawaya iyai aku yonayona wawayina ini kiikiwei na taku bade ikiikiweku. Ma iyai ini kiikiweku na bade wawayina ivonataweku na tuna yavata ikiikiwei.”*

Yesu ivi akovisi da wawaya sago ini wawanei.

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Yesu ivi sisiya ikovi na nuwanuwana idugari ma nuwapoya ivii kirakiyei da debiiyai ivona bo, “Vonavaghata avonavonemi da kamomiyai na wawaya sago ini wawaneku.”

²² Ma kana kivikivina ivi kitavonevoneyana ma nuwanuwasi ivivi tetei da iyi weni berana ina berai. ²³ Ma kana kivikivina sago na Yesu ina nuwaviina ghamana. Ma tuna wawayina na ririnai imakamakai, ²⁴ ma Saimon Pita gayamina

* **13:16:** Mat 10:24; Luk 6:40; Jon 15:20 * **13:18:** Psa 41:9

* **13:20:** Mat 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48, 10:16

irutawei kurina ma ivona bo, “Kevi tarakiyane i da iyi evonavonei.”

²⁵ Ma tomowina ivi rugwabi Yesu kurina ma ivonei bo, “Bada, wawayina na iyai?”

²⁶ Yesu ivonapotei bo, “Weni parawina ku redu ana kiikutuvi na wawaya sago ana verei. Wawayina na tuna.” Nani murinai parawa iviia ikiikutuvi ma Saimon natuna Judas Iskariyot iverei. ²⁷ Ma Judas parawa iviiviini na Seitan itowatepani da ivi badei. Ma Yesu ivona bo, “Kevi yaghiyaghina. Aviyavisina kenotanotai da kuta berai na wekarakava keberai.” ²⁸ Ma nani kamna kamoni ke sago iyi itakovi da avi kubiine Yesu weni nakanani Judas ivonei. ²⁹ Viya inotai da Yesu ivonei da vavai ita gimara bo wawaya moyamoyakisi mane ita veresi, iyamna Judas na i mane kana koyakoyagha.

³⁰ Ma vaghina Judas parawa ivopotei ma numa ikiibutawei da ku nubakutuva irui.

Yesu sisiya bagibagina vuna iveresi.

³¹ Judas ikiibau inae ma nani murinai Yesu ivona bo, “Marana inekiibau da taku Wawayi Natusi kaku kadara ani debei. Ma bade aviyavisina ina tupuwa kuriku na God kana kadara ini debei. ³² Ma nani berasi wekarakava ina tupuwa na bade taku God Natuna kaku kadara ini debei. ³³ Natunatuku, ke mara gurina ma ana kuyowemi. Ma Jiu babadisi ikikava avonesi na tami bade nakanani avonavonemi. Kona kita kaviku iyamna miki ana nae na tami ke kovokovoghina da kona kiviniku.* ³⁴ Tuna kubiine sisiya bagibagina

* **13:33:** Jon 7:34

vuna avereveremi. Kovi nuwaviinavivirana. Ikikava taku nuwanuwami aviiviiya, tami bade nakanani kovi nuwaviinavivirana.* ³⁵ Ma kamomiyai koni nuwaviina na wawaya peyarisi inakovi da tami na kaku kivikivina.”

Yesu ivi debei da Pita ini bero.

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Ma Saimon Pita ivi tarakiiyana bo, “Bada, mike kenena?”

Ma Yesu ivonapotei bo, “Mike anenae na tam wekarakava ke kovokovoghina da kuna kiviniku. Ma karakava da kuna kiviniku.”

³⁷ Ma Pita ivi tarakiiyana bo, “Bada, avi kubi-ine ke wekarakava ana kivinim? Aku yawasa anuwatawei da tam kubiim ana rabobo.”

³⁸ Ma Yesu ivonapotei bo, “Vona bubuna bo kegha da am yawasa kuna nuwatawei kubiiku? Vonavaghata avonavonem, muriyai da kokoreko ina tou na tam mara aroba kuni bero da ke kutakoviku.”

14

Yesu na keta ina Mamai kurina.

¹ Yesu kana kivikivina ivonesi bo, “Ke koni nuwapoya kirakai. Namada God koitumaghane ma bade taku yavata kovi tumaghaneku.

² Aku Mamai ina numa kamonai na gawara ipeyari kirakai, ma ani nao da kami gawara ana vovunagha. Mikeda ke nakanani na namada ati akovimi. Ke ata vivibero, vonavaghata aisisiyei.

³ Ana nae, kami gawara ana vovunagha ina kovi ma murinai ana vovira na ana rutinimi da yavata

* **13:34:** Jon 15:12, 17; 1Jon 3:23; 2Jon 5

tanae. Ma meni dobunai ana makamakai na mara nonowa tami na taku yavata tamakai. ⁴ Ma namada koakovi da mike anenae, ma bade ikikava nani ku dobuna kota nae na ketana namada koakovi.”

⁵ Ma Tomas ivona bo, “Bada, ke katakovi da mike kenenae, tuna kubiine ikikava nani ketana kanakovi?”

⁶ Ma Yesu ivonapotei bo, “Vaghina ketana na taku. Taku na keta, ma taku na vonavaghata, ma taku na yawasa. Taku tepakuwai da wawaya aku Mamai kurina ina nae, ke sago keta kana viruwa ita makamakai. ⁷ Kotakova bubuniku na bade aku Mamai kotakova bubuni. Ma aku Mamai akovina na karako weni maranai koviiviya ma bade matamiyai kokitakitai.”

⁸ Ma Piripo ivona bo, “Bada, am Mamai kevi debei kurikai da kana kitai. Tuna kava kakayokayowei.”

⁹ Ma Yesu ivonapotei bo, “Piripo, tam na ikikava? Patana da ke kutakovi da taku iyai, bo? Namadani kava yavata tamakii patapata na kutakova bubuniku. Ma iyavo kava taku ikitiku na bade aku Mamai ikitai. Avi kubiine kuvona bo, ‘Am Mamai kevi debei kurikai?’ ¹⁰ Kitumaghana bo kegha da taku na mara nonowa aku Mamai gwabinai, ma bade aku Mamai na mara nonowa gwabikuwai emakamakai. Weni sisiyisi avonavonemi na ke taku mani aku sisiya ma aku Mamai gwabikuwai ina biga eberabera na aisisiya. ¹¹ Aku sisiya kovi tumaghanei, avonavonemi da taku ma aku Mamai na sago. Ma bade bera ghamaghamasi aberai na tuna yavata

ivi matakira kurimi da koti tumaghana. ¹² Ma vonavaghata avonavonemi, iyavo kava ini tumaghaneku na aviyavisina aberabera i na ti yavata nakanani ina berai. Ma bade ku tepana i bera ina peyari ma ina rakata kirakai, iyamna anenae aku Mamai kurina. ¹³ Avakuwai koni nowi na ana berai kubi-imi da taku tepakuwai aku Mamai kana kadara ina rakata. ¹⁴ Aviyavisina peyarina avakuwai koni nowi na ana berai.”

Yesu vonakiiyapa bagibagina iterei da Kanuma Vovokaravina ina vonatawei.

¹⁵ Yesu ivonesi bo, “Nuwanuwaku kona viini na aku sisiya bagibagisi kona votekatekei. ¹⁶ Ma aku Mamai kurina ani nowi da wawaya sago ina vonatawei kurimi da mara nonowa gwabimiyai ina makamakai ma ina vivi vitemi. ¹⁷ Wawayina na Kanuma Vovokaravina ma mara nonowa vonavaghata ina vividebei kurimi. Ma iyavo kava dobuwai ke ita vivitumaghaneku na ke kovokovoghina da Kanuma Vovokaravina ina viiya, iyamna ke itekwekwai ma eveyaveyiyei. Ma tami na namada wawayina koakovi iyamna kamomiyai emakamakai ma bade karakava gwabimiyai ina runuma.”

¹⁸ “Ke ana nae vaghata da tami nakanani ma kami koyakoyagha kegha. Ana vovira kurimi. ¹⁹ Ke mara gurina ma iyavo kava dobuwai ke ita vivitumaghaneku na ke ina kita meyeku. Ma tami kava na kona kitiku. Ma taku yawayawaku ku-biine na tami bade yawasa kona panani. ²⁰ Aku rabobo murinai na ana vovira kurimi. Kona kita meyeku na nani maranai damina kona viiya da

taku na aku Mamai gwabinai, ma tami na taku gwabikuwai, ma bade taku na tami gwabimiyai.”

²¹ “Wawaya iyai aku sisiya bagibagisi iyanei ma evovotekatekei, tuna wawayina nuwanuwaku iviyya. Nuwanuwaku kuna viiya na aku Mamai nuwanuwam ina viiya. Ma bade taku nuwanuwam ana viiya da ana rumatara kurim.”

²² Ma Judas sago (tuna ke Judas Iskariyot ma Judas bogiyyai) ivona bo, “Bada, avi kubiine kekayokayowei da kuna rumatara kurikai, ma ke dam kudubina kurisi?”

²³ Ma Yesu ivonapotei bo, “Wawaya iyai aku vibeyebeyena iyanei ma evovotekatekei, tuna wawayina nuwanuwaku iviyya. Ma aku Mamai wawayina nuwanuwana ina viiya. Ma taku aku Mamai yavata kana nae kurina da gwabinai kana makii patapata. ²⁴ Meni wawayina nuwanuwaku ke ita viiviiya, tuna wawayina na aku vibeyebeyena ke ita vovotekatekei. Weni sisiyina avonavonemi koiyanei na ke taku aku sisiya ma aku Mamai ina sisiya, tuna ivonataweku da apisi.”

²⁵ “Wekarakava na yavata tamakamakii patapata ma kamomiyai na weni sisiyisi kudubina avonavonemi. ²⁶ Ma aku Mamai avakuwai kami vivita ina vonatawei, tuna na Kanuma Vovokaravina. Tuna bera kudubina ini beyebeyemi, ma bade ini akovimi da aviyavisina aisisiyei kurimi na ke koni notawapei.”

²⁷ “Ke koni nuwapoya kirakai ma ke kona yabumana. Nuwanuba kamomiyai ina makai. Aku nuwanuba avereveremi. Ma weni nuwanubana na ke dobu kana nuwanuba

nakanani. ²⁸ Namada avi akovimi ikovi da ana nae ma bade ana vovira kurimi. Tami nuwanuwaku kota viiya na koti nuwabiibai da taku anenae aku Mamai kurina, iyamna aku Mamai na ighe kirakai, ke taku nakanani. ²⁹ Wekarakava avonavonemi ma muriyai da berasi ina tupuwa. Ina tuputupuwa kona kitakitai na koni tumaghaneku. ³⁰ Aku mara ke ita guri da ani sisiya kurimi, iyamna weni dobuna kana kiivavo epipisi.* Ma tuna ina rewapana ke kovokovoghina da taku ina ghekuyoweku. ³¹ Ma kegha da dam kudubina dobuwai akova ina viiya da aku Mamai nuwanuwana aviiya, tuna kubiine ina kayowana kava ana berai.”

“Vaghina, kovomiiri ma tanae.”

15

Greipi uravina miibiina.

¹ “Taku na greipi uravina kunukununa vaghata ma aku Mamai na vao kana koyakoyagha. ² Ma meni raghana ke ita amame na ina kiiyaraghatawei. Ma bade meni raghana iamame na ina kuya bubuni da ina ruyaghari na iname kirakai. ³ Ma tami na aku vibeyebeyena kovi tumaghanei, tuna kubiine namada ami yawasa na yagharina. ⁴ Gwabikuwai komakai ma bade taku gwabimiyai ana makai, iyamna ke kovokovoghina da greipi raghana ita kiiyaraghatawei da tuna mani ita makii duma da itame. Nakanani bade gwabikuwai kota turataweyana na ke kovokovoghina da kotame.”

* **14:30:** Dobu kana kiivavo na Seitan.

5 “Taku na greipi uravina kunukununa ma tami na ragharaghana. Meni wawayina gwabikuwai ina makai, ma bade taku gwabinai ana makai na iname kirakai. Iyi tam gwabikuwai kuna turataweyana na ke sago aviyavisina kuni tupuwi. ⁶ Meni wawayina ke gwabikuwai ina makai, tuna nakanani ma greipi raghana ikiyaraghatawei ma itawei da ina poki. Ma ragharaghasi pokipokisi wawayana ina yuna da ku keyama karakaratina ini tawetaweyana da ina karai. ⁷ Ma gwabikuwai kona makai ma vonaku kona vokikini ma koni nowi na aviyavisina kokayokayowei na aku Mamai ina veremi. ⁸ Ma koname kirakai na koni debe meyemi da tami na kaku kivikivina vaghata. Nakanani kona bera na aku Mamai kana kadara ina rakata. ⁹ Iki kava aku Mamai nuwanuwaku iviia, nakanani nuwanuwami aviiya. Ma tami na aku nuwaviina kamoni komakai, ke kona kiibutawei. ¹⁰ Ma iki kava taku aku Mamai ina sisiya bagibagisi avovotekatekei da ina nuwaviina kamoni amakamakai na tami bade nakanani, aku sisiya bagibagisi kona votekatekei da tami aku nuwaviina kamoni kona makai.”

¹¹ “Weni tuna avonavonemi da aku nuwabiibai damina kona viia, da tami yavata koni nuwabiibai. Ma nani nuwabiibiina nuwanuwami ini tupoi.

¹² Ma aku sisiya bagibagina na weni, iki kava taku nuwanuwami aviiya na bade nakanani kovi nuwaviinavivirana.* ¹³ Nuwaviina ghamanakina na weni, meni wawayina kwinana kubiine ina rabobo na tuna wawayina

* **15:12:** Jon 13:34, 15:17; 1Jon 3:23; 2Jon 5

ina nuwaviina irakata kirakai. ¹⁴ Ma aku sisiya kona vatekekei na tami na turaturaku. ¹⁵ Wekarakava na ke ata vonavonemi da tami na aku bigabiga wawayimi, iyamna bigabiga wawayisi i bada aviyavisina eberaberai na ke itakovi. Ma tami na avonavonemi da turaturaku, iyamna aku Mamai ina bera kudubina avi damani kurimi. ¹⁶ Ma ke tami kota vineku, taku tami avinemi da kona kiibau ma koname da amemi ina makii nonowa. Nani maranai aviyavisina kona kayokayowei na avakuwai aku Mamai kurina koni nowi na ina veremi. ¹⁷ Aku sisiya bagibagina kurimi na weni, kovi nuwaviina bubuna.”

Wawaya, Yesu kana kivikivina ina baresi.

¹⁸ Yesu ivona bo, “Wawaya dobuwai ina babaremi na konotai da kunona na taku ikiibareku. ¹⁹ Ami dobu vaghata dobuwai ita makamakai na wawaya ita kayowana kirakiiyemi. Ma tami na ke weni dobuna ina wawaya, iyamna taku dobu kamoni avinetawemi. Tuna kubiine na dobu ina wawaya ebabaremi. ²⁰ Ami nota evovira da aku sisiya ikikava atere kurimi na kona notai. ‘Biga kana kavakavara wawayina ke ina ghae da ina bada ina ghekuyowei.’ Taku ikikava itupaketowaneku na bade tami nakanani ini tupaketowanemi. Ma ikikava aku vibeyebeyena iviia na bade nakanani tami ami vibeyebeyena ina viia.* ²¹ Tami na kaku kivikivina kubiine na wawaya ini tupaketowanemi, iyamna ti na God ke itakovi ma tuna ivonataweku ku dobu. ²² Mikeda ke ata pisi da ati sisiya kurisi na i berabero wavuna ke

* **15:20:** Mat 10:24; Luk 6:40; Jon 13:16

ita kavari. Ma avi sisiya kurisi, tuna kubiine ke sago iyai ina vona bo, ‘Tokai weni berasi kaberaberai na ke katakovi da tuna na berabero.’ ²³ Ma iyavo kava taku ebabareku na bade aku Mamai ebabarei. ²⁴ Mikeda taku bera ghamaghamasi ke ata berai na wawaya i berabero wavuna ke ita kavari. Ma nani berasi gwabisiyai aberai na ke sago wawaya dobuwai nakanani ita berai. Wawaya bera ghamaghamasi matasiyai ikitai ma keggha da taku aku Mamai yavata ebabarekai. ²⁵ Giruma katamana kamonai weni berasi namada ivi sisiyei na itupuwa. Ivona bo, ‘Ke sago aviyavisina gigituna ma ibareku.’ ”*

²⁶ “Ma kami Vivita na ana vonatawei kurimi. Tuna na Kanuma Vovokaravina ma vonavaghata ina vividebei kurimi. Tuna na aku Mamai gwabinai ina pisi ma kubiiku ini mamatara. ²⁷ Ma tami bade kubiiku nakanani koni mamatara, iyamna karena da ku damona na tami gwabikuwai ma bera peyarina matamiyai kokitai da koni mamatarei.”

16

¹ Yesu ivonesi bo, “Weni sisiyisi avonavonemi da ami vitumaghana ke ina peku. ² Mara karakava epipisi da kiki numasi kamosiyai ini kiibu tuwanonowimi. Ma wawaya ini kiivunuwanemi na ina notai da God ina biga eberaberai. ³ Weni berasi ina berai kurimi iyamna taku ma aku Mamai yavata ke itakovikai. ⁴ Ma weni sisiyisi wekarakava avonavonemi da maranai weni berasi kurimi ina tuputupuwa na

* **15:25:** Psa 35:19, 69:4

ami nota ina vovira da aviyavisina aisisiyei na kona notai. Ma rorova ke ata vonemi da weni berasi ina tupuwa, iyamna yavata tamakamakii patapata.”

Kanuma Vovokaravina ina bera.

⁵ “Ma karako na ana voteremi ma wawayina ivonataweku ku dobu na ana vovira kurina. Ma kamomiyai ke sago iyai iti tarakiiyaneku bo, ‘Mike kuna nae?’ ⁶ Ma avonemi da ana nae na koin-uwapoya kirakiiyei. ⁷ Ma vonavaghata avon-avonemi da tami ami biibiina kubiine na ana nae. Ke ana nae na kami Vivita ke ina pisi, tuna na Kanuma Vovokaravina. Ma ana nae kubiine na ina pisi, iyamna wawayina na taku ana vonatawei kurimi. ⁸ Ina pisi na wawaya dobuwai ini debesi da ti na berabero wawayisi. Ma ini akovisi da avi berasi na maninisi God ku matana. Ma bade ina vonesi da mara sago God ini tupaviresi. ⁹ Ini debesi da i berabero ghamanakina na weni, taku ke ita vivitumaghaneku. ¹⁰ Ma anenae aku Mamai kurina da ke kona kitiku na Kanuma Vovokaravina wawaya ini akovisi da bera maninisi God ku matana na ikikava. ¹¹ Ma bade ina vonesi da mara sago God ini tupaviresi, iyamna namada ivonakiiyaragha da weni dobuna kana kiivavo wavu iviia ma kovogha ina panani.”

¹² “Aku kayowana da wekarakava sisiya ipeyari ati damani kurimi ma tami ke kovokovoghina da kudubina kona vii yavui. ¹³ Ma Kanuma Vovokaravina na vonavaghata ina vividebei. Tuna ina pisi kurimi na ini vitemi da vonavaghata kudubina konakova bubuni. Aviyavisina gwabikuwai iyanei na tuna kava ini damani ma ke tuna mani ina nota ina veremi. Ma aviyavisina

karakava ina tupuwa na namada ini akovimi. ¹⁴ Vonavaghata gwabikuwai ina viiya na ini damani kurimi da kaku kadara ini debei. ¹⁵ Aviyavisina peyarina aku Mamai rapenai na bade taku rapekuwai. Tuna kubiine avona da vonavaghata gwabikuwai Kanuma Vovokaravina ina viiviiya na ini damadamani kurimi.”

Yesu kana kivikivina nuwapoya ina voterei ma ini nuwabiibai.

¹⁶ “Gisina kava ma maghighiku koni wapai. Ma nani murinai na ke mara gurina ma kona kita meyeku.”

¹⁷ Ma kana kivikivina kamosiyai ivivi tarakiiyana meyesi bo, “Avi kubiine ivona bo, ‘Gisina kava ma maghighiku koni wapai. Ma nani murinai na ke mara gurina ma kona kita meyeku?’ Ma bade avi kubiine evonavona bo, ‘Ana nae aku Mamai kurina.’ ” ¹⁸ Ma damsi patana da ivivi sisiya bo, “ ‘Ke mara gurina’ na iyamna avai? Weni sisiyisi na avi kubiine na ke damina kata viiviiya da aviyavisina isisiyei?”

¹⁹ Ma Yesu namada i nota iakovi, tuna kubiine ivonesi bo, “Akovi da koti tarakiiyaneku. Avonemi da gisina kava ma maghighiku koni wapai ma bade avonemi da ke mara gurina ma kona kita meyeku. Ma nani sisiyisi kokayokayowei da iyamna kotakovi bo? ²⁰ Vonavaghata avonavonemi, aviyavisina ina tupuwa kuriku na wawaya peyarisi ini nuwabiibii kirakiiyei. Ma tami na kona tusiyasiyapa. Koni nuwapoya kirakai ma kegha da murinai ami nuwapoya ina kovi ma koni nuwabiibai. ²¹ Tuna na nakanani ma wavine vituwa kubiine ita vivivowavowa

ma ita vovokwarakwara. Ma natuna ini tuwei murinai na ina vokwarakwara ina kovi ma ini nuwabiibii kirakai, iyamna natuna ivi tuwatawei ku dobu. ²² Ma tami nakanani damina koviiviiya, wekarakava na koinuwapoya. Ma gisina kava ana kita meyemi na koni nuwabiibii kirakai. Ma nani nuwabiibiina ke sago iyai ina viitawei.”

²³ “Vonavaghata avonavonemi, nani maranai aviyavisina kona kayokayowe na ke taku kuriku ma aku Mamai kurina koni nowi. Avakuwai maninina aku Mamai kurina koni nowi na ina veremi. ²⁴ Ke meyani da avakuwai koti nowi tovana. Ma karako na avakuwai koni nowi na ina veremi da ami nuwabiibai ina rakata kirakai.”

Yesu dobu ina bera kudubina ina ghegavovori.

²⁵ “Weni sisiyisi kudubina na miibiiyai avivi sisiyei. Ma mara epipisi da ke nakanani ani sisiya. Tuna maranai aku Mamai ana vivisisiyei na sisiya maninina ana terei kurimi. ²⁶ Nani maranai na avakuwai koni nowi. Avonavonemi da wekarakava tami mani koni nowi aku Mamai kurina, ke taku ani nowi kubiimi. ²⁷ Tami nuwanuwaku koviiya ma kovi tumaghaneku da taku God gwabinai aoru. Tuna kubiine aku Mamai nuwanuwami iviia. ²⁸ Aku Mamai gwabinai aoru ku dobu, ma dobu ana kuyowe na ana vovira ana ghae aku Mamai kurina.”

²⁹ Ma kana kivikivina ivona bo, “Wekarakava na vaghina, am sisiya na yagharina ma ke kuta vivimiiba. ³⁰ Wekarakava na kakova bubuni da tam bera kudubina kuakova yavui. Muriyai da wawaya i nota gavugavusi iti tarakiiyanem na tam namada kuakovi da kevonavonapotesi. Tuna

kubiine kaitumaghanem da tam God gwabinai kupisi.”

³¹ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Wekarakava na koitumaghaneku, bo? ³² Ma mara iututuriyariya da namada iututanita da koni verubogebogeyanemi ami ku numa. Kudubimi kona verukuyoweku. Ma kegha da ke ina kiku kava ana makai, iyamna aku Mamai na mara nonowa gwabikuwai. ³³ Weni berasi kudubina aiakovimi da nuwanuba gwabikuwai kona viiya. Weni dobunai komakamakai na nuwapoya ipeyari kona panapanani. Ma ami nota evirewapana, iyamna taku weni dobuna ina bera kudubina aghegavovori.”

17

Yesu inipowana.

¹ Yesu weni sisiyisi ivi kovini na itepa ku kunuma ma ivona bo, “Mamai, marana inekiibau. Taku na natum ma kaku kadara kevi debei da kaku vava ina rakata. Ma bade nani kamonai kam kadara ani debei da kam vava ina rakata, ² iyamna tam rewapana kuvereku da wawaya kudubina ani badesi. Ma kuberai da iyavo kava ku imaku kuteresi na yawasa makamakii nonowina ana veresi. ³ Ma yawasa makamakii nonowina na weni. Wawaya tam ma taku inakova bubunita ma yavata tinuwasago. Tam ina kim kava na God vaghata ma kuvonataweku aoru ku dobu. ⁴ Ma aviyavisina kuvi yoneku na abera yavui da dobuwai wawaya kam kadara ikitai. ⁵ Mamai, muriyai da dobu ita tupuwa na ita viruwa kata kadara kamonai tamakai patapata. Wekarakava

na kevokavariku da nani kadarina gwabimuwai na ku kamona ana rui me.”

Yesu kana kivikivina kubiisi inipowana.

⁶ “Iyavo kava dobuwai ku imaku kuteresi na avi akovisi da tam iyai. Ti wawayisi na tam rapemuwai ma kuvereku da karako na vonam evovotekatekei. ⁷ Wekarakava na iakova bubuni da bera kudubina rapekuwai na tam gwabimuwai ipisi, ⁸ iyamna vonam kuvereku na avi beyebeyena kurisi da iviia ma ivi tumaghanei. Iakovi da tam gwabimuwai apisi, ma bade itumaghana da tam kuvonataweku.”

⁹ “Ti na tam rapemuwai ma kuvereku. Tuna kubiine ti damsi kava kubiisi aniponipowana. Ma ke wawaya peyarisi dobuwai kubiisi ata niponipowana. ¹⁰ Iyavo kava kuvereku na rapekuwai ma bade tam rapemuwai. Ma kaku kadara na ti damsi idebei. ¹¹ Marana inekiibau da dobu ana kuyowei ma ana ghae kurim. Ma ti na patana da dobuwai ina makai. Mamai Vovokaravim, avam kuvereku na tuna ina rewapana kamoni kevi tarapaparanesi da ini nuwasago. Ikikava tam ma taku tavi nuwasago, nakanani ti bade avamuwai ini nuwasago. ¹² Maranai taku na ti yavata kamakamakai na avam rewapaninai akoyagha bubunisi. Nani avana na tam kuvereku. Avi tarapaparanesi da peyarisi na vaghina ma sago kava na ina wapa da aviyavisina giruma katamana kamoni ivivi sisiyei na ina tupuwa. Tuna tomowina ina kina kava ina gawara na keyama karakarata

makamakii nonowina.* ¹³ Mara gisina kava na ana ghae kurim. Ma wekarakava taku patana da dobuwai na weni sisiyisi aisisiyei kurisi da aku nuwabiibai damina ina viiya da nuwabiibai nuwanuwasi ini tupoi. ¹⁴ Vonam na namada avi damani kurisi. Ma wekarakava ti na taku nakanani, akii dobu na dobu bogiiyai. Tuna kubine weni dobuna ina wawaya ikawapatesi. ¹⁵ Ma weni nipowanina kamonai na ke ati nowi kurim da dobuwai kuna viitawesi. Ma ainowi da kuni tarapaparanesi da wawaya berona, tuna na Seitan, ke ina votovonisi. ¹⁶ Ti na ke weni dobuna ina wawaya. Ti na taku nakanani, akii dobu na dobu bogiiyai. ¹⁷ Vonam na vonavaghata ma tuna ina rewapanai kevovunaghisi iyamna kuvinetawesi da ti na am wawaya vovokaravisi ma am kayowana kava ina bera. ¹⁸ Ikikava kuvonataweku ku dobu na nakanani bade avonavonatawesi ina kiibau wawaya kurisi. ¹⁹ Ti kubiisi na averevere meyeku ma am kayowana ana bera da ti bade nakanani ina vere meyesi da am kayowana kava ina bera.”

Yesu vitumaghana damsi kubiisi inipowana.

²⁰ “Aku nipowana na ke weni damsi wekarakava gwabikuwai na ti kava kubiisi. Weni damsi ina dima ma iyavo kava ini yanesi ma ini tumaghaneku na bade ti damsi kubiisi aniponipowana ²¹ da peyarisi nuwanuwasi ini sagoi. Mamai, ikikava tam kamokuwai, ma taku kamomuwai da tavi nuwasago, nakanani keberai da ti na ku kamota ina rui da yavata

* **17:12:** Psa 41:9; Jon 13:18

tinuwasago. Ma wawaya kudubina dobuwai nani vinuwasagona ina kitai ma ini tumaghana da tam kuvonataweku. ²² Ma kam kadara kuvereku na avi damani kurisi, da peyarisi ini nuwasago, ikikava tam ma taku tavi nuwasago nakanani. ²³ Taku kamosiyai ma tam kamokuwai. Ma wawaya dobuwai ina kitita da tinuwasago bubuna na inakovi da tam kuvonataweku. Ma inakovi da ikikava nuwanuwaku kuviiya, nakanani kaku kivikivina nuwanuwasi kuviiya.”

²⁴ “Mamai, weni damsi kuvereku na akayokay-owei da ti na mara nonowa gwabikuwai da kaku kadara ina kitai. Muriyai da dobu ita tupuwa na tam namada nuwanuwaku kuviiya, tuna kubiine nani kadarina kuvereku. ²⁵ Mamai Kiimatanim, wawaya peyarisi ke itakovim, ma taku akovim. Ma weni damsi na iakovi da kuvonataweku ku dobu. ²⁶ Ma avi akovisi da tam na iyai, ma bade ana viiakovisi da ikikava am nuwaviina damina aviiviiya na ti damsi yavata damina ina viiya, ma taku kamosiyai ana makii nonowa.”

18

Yesu ipaniya.

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Yesu ina nipowana ivi kovini ma murinai na kana kivikivina yavata Jerusalem kwanatuna ikiibutawei da Kidiron anaghina idamani ku nevana. Ma nevanai na oliv nawabina ku kamona irui. ² Ma Judas, tuna viwawana wawayina na gawarina iakovi, iyamna mara nonowa Yesu kana kivikivina yavata nani ku gawarina iriyeriyesi. ³ Vaghina ma Judas ivi wawana Yesu

kurina ma koroto ghamana ivi nowesi da ku oliv nawabina inekiibau. Taparoro babadisi i babada ma Perisi damsi na Rome damsi i seri wawayisi ma Taparoro Numana kana potapota ivonatawesi da Judas yavata inae, i seri ikavara ma ere kibekibesi ku nawabina irui. ⁴ Ma Yesu iakovi da aviyavisina peyarina ina tupuwa kurina, tuna kubiine imiirikiibau ma ivi tarakiiyanesi bo, “Iyi koekwekwai?”

⁵ Ma ivonapotei bo, “Yesu, Nasaret wawayina.”

Ma Yesu ivona bo, “Vaghina wawayina na taku.”

Ma viwawana wawayina Judas na kamosiyai yavata imiimiiri. ⁶ Maranai Yesu ivona

bo, “Vaghina wawayina na taku” na damsi murimuriyai iririgha ku dowa. ⁷ Ma Yesu ivi tarakiiyana meyesi bo, “Iyi koekwekwai?”

Ma ivonapotei bo, “Yesu, Nasaret wawayina.”

⁸ Ma Yesu ivonapotesi bo, “Namada avonemi da taku na vaghina wawayiku. Taku koekwekwiku, tuna kubiine weni damsi kovoteresi ina nae.” ⁹ Yesu weni nakanani ivi sisiya iyamna namada ina nipowana kamoni ivonakiiyaragha bo, “Wawayisi kuvereku na ke sago iyai ati wapai.”

¹⁰ Ma Saimon Pita ina seri itina yavui da tomowa sago tinina katagheyanai ikiiyaraghatawei. Tomowina na taparoro badana ghamana ina bigabiga wawayina ma kana vava Malkas. ¹¹ Ma Yesu, Pita iyeghai bo, “Am seri kana ku gawara keterei! Namada aku Mamai ivineku da ani kamaghi kirakiiyei. Ma tam, kenotanotai da weni vokwarakwarana reduna ke anumai, bo?”*

* **18:11:** Mat 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42

Yesu, Anas maghinonai imiiri.

¹² Nani murinai seri wawayisi i bada ghamana yavata ma Taparoro Numana kana potapota Yesu ivotatani ma ipatumi. ¹³ Kunona irutini inae Anas kurina. Anas na Kayapas rawana ma nani madeghinai Kayapas na taparoro badana ghamana. ¹⁴ Rorova Kayapas dughu kamoni ina nota iterei Jiu babadisi kurisi, ivona da ita biibai da tomowa sago ita rabobo i wawaya peyarisi ku-biisi.*

Pita ivi bero da Yesu ke itakovi.

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Saimon Pita ma Yesu kana kivi-kivina sago na koroto ma Yesu murisiyai inae da taparoro badana ghamana ina ku numa. Ma Pita kwinana na bada ghamana iakovi, tuna kubiine kovokovoghina da Yesu murinai numa garina ku kamona irui. ¹⁶ Ma Pita na matuketa kupunai ivivi koyakoyagha. Ma kwinana ivovira ikiibau da bigabiga wavine sago kurina ivi nowi, wavinena na matuketa kana koyakoyagha. Ivi vaghinei na Pita irutini irui. ¹⁷ Wavinena Pita ivonei bo, “Agunai da tam na nani tomowina Yesu kana kivi-kivina.”

Ma Pita ivona bo, “Kegha. Taku ke yavata.”

¹⁸ Ivi nuba kirakai tuna kubiine bigabiga wawayisi ma potapota damsi keyama mukisi ivi karavowi ma imiiriviviri da ivivi rarana. Ma Pita inae kurisi da yavata imiiri ma ivivi rarana.

Taparoro badana ghamana Yesu ivi tupavirei.

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

* **18:14:** Jon 11:49-50

¹⁹ Nani kamonai taparoro badana ghamana Yesu ivi tupavirei, ivonei bo, “Kam kivikivina na iyavo kava ma aviyavisina kibeye beyena?” ²⁰ Ma Yesu ivonapotei bo, “Taku ke meyani da gavunai ati sisiya, mara nonowa debiiyai wawaya kurisi avivi sisiya. Wawaya iriyeriyesi ku kiki numasi ma ku Taparoro Numana da nani dobunai aku vibeye beyena kudubina debiiyai aberabera. ²¹ Ma avi kubiine na kitarakiiyana? Iyavo kava ivivi yaneku na ti kevonesi da aviyavisina avivi sisiyei na ti iakovi da ina vonem.”

²² Ma Yesu weni nakanani ivivi sisiya na potapota wawayina sago maghighina iravi. Ma iyeghai bo, “Avi kubiine nakanani kuvi sisiya taparoro badana ghamana kurina?”

²³ Ma Yesu ivonapotei bo, “Mikeda avi sisiya bero na debiiyai kevi mamatara da aviyavisina avonei. Ma mikeda avona bubuna na avi kubiine kuraviku?”

²⁴ Ma vaghina Anas, Yesu ere patupatumina ivonatawei da taparoro badana ghamana Kaya-pas kurina.

Pita ivi berome da Yesu ke itakovi.

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Ma Saimon Pita miimiiriyai ivivi rarana ma wawaya viya ikitai na ivonei bo, “Agunai da tam nokoni tomowina kana kivikivina sago.”

Ma ivi bero, ivona bo, “Kegha. Taku ke yavata.”

²⁶ Muriyai tomowa sago Pita kurina ivi sisiya. Tomowina na taparoro badana ghamana ina biga-biga ma varesina tinina na Pita ikiiyaraghi. Ma tomowina Pita kurina ivona bo, “Agunai da akitim, tam na Yesu yavata oliv nawabina kamoni.”

²⁷ Ma Pita ina vibero ivi arobi, ivona bo, “Kegha.” Ivi sisiya ikovi na yaghiyaghina kokoreko itou.

Yesu, Pailat maghinonai imiiri.

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Mara boiboi vaghata ma Kayapas ina numiyai Jiu babadisi Yesu irutini da kiivavo Pailat ina ku numa. Ma Jiu babadisi ke ita rui, iyamna ke i kayowana da ita puyakisi da Moses ina vonaviyoyovana iti kiigiyei da ke kovokovoghina da Pasova kamna ita berai.* ²⁹ Ma Pailat ikiibau ku kupuna ma kurisi ivona bo, “Avi wavuna weni tomowina kovereverei?”

³⁰ Ma damsi ivonapotei bo, “Mikeda ke avi berona ita berai na avi kubiine kata rutinapiyei kurim.”

³¹ Ma Pailat ivonesi bo, “Korutinaneyei da tami mani ami vonaviyoyovana ina rewapana gaburinai koni tupavirei ma koni wavui da berona iberai.”

Ma Jiu babadisi ighakiya da ivonapotei bo, “Kegha. Akii rewapana kegha da wawaya kani raboboi ma tami Rome dami kava nani rewapanina gwabimiyai.” ³² Yesu namada ina rabobo ketana ivi debei. Ma ikikava ivi sisiya da ita tupuwa na berasi etuputupuwa.*

³³ Pailat irui ina ku numa ma ina seri wawayisi ivonesi da Yesu irutinaneyei kurina. Ma ivi tarakiiyane bo, “Tam Jiu damsi i kiivavo bo?”

* **18:28:** Pailat na kupuna wawayina iyamna ina dobu na Rome. Ma Jiu damsi i kiki da ke meyani kupuna wawayina ina ku numa ina rui, ke yavata ina kam ma ke ina votovonisi. Pailat ina ku numa ita rui na ti mani ita puyaka meyesi. * **18:32:** Jon 3:14, 12:32

³⁴ Ma Yesu ivonapotei bo, “Wena tam am nota kisisiyei, bo wawaya ivi sisiyeku na kuvi yanei?”

³⁵ Ma Pailat ivonapotei bo, “Taku ke Jiu wawaya. Tam mani am wawaya ma ami taparoro babadisi i babada irutinim da kopisi kuriku. Aviyavisina kubera beroi?”

³⁶ Ma Yesu ivonapotei bo, “Taku ke dobu kana kiivavo. Mikeda aku vikiivavona dobuwai ita makamakai na kaku kiviivavona ita kayaya kirakai, ma iti tarapaparana da Jiu babadisi ke kovokovoghina da ita viiniku. Ma kegha, taku na dobu sago kana kiivavo.”

³⁷ Ma Pailat ivi tarakiiyanei bo, “Nakanani na tam kiivavo bo?”

Yesu ivonapotei bo, “Vaghina kevonavona. Weni ku dobuna atupuwa na iyamna sago kava, tuna na vonavaghata videbena kubiine apisi. Iyavo kava vonavaghata itumaghanei na aku sisiya iyanei ma evovotekatekei.”

³⁸ Ma Pailat ivi tarakiiyanei bo, “Vonavaghata iyamna na avai?”

Ma ikiibau Jiu damsi kurisi ma ivona bo, “Weni wawayina, ke sago ina berona ata panani da wavu ata verei. ³⁹ Ma ami kiki emakamakai da Pasova kamna kamoni wawaya sago gabura kamoni ani kiibuni. Ami kayowana ikikava, Jiu dami ami kiivavo ana votawei bo?”

⁴⁰ Ma namei irapotei bo, “Kegha, ke tuna. Barabas kakayokayowei!” Barabas tuna kayoghakighakina ma ina kayowana da Rome damsi i vidadana ita kutawei.

19

*Pailat ivonakiiyaragha da Yesu korosiyai
ina tuparatui.*

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

¹ Nani murinai Pailat ivona na ina seri waway-isi Yesu irutini ikiibau da iwidiwidiya. ² Ma urava iyyona imetami da ku gayamina ivi kotei, kitana da nakanani ma kiivavo kana kraun. Ma bade tarasovo yebayebarina ivi kotei, ivi matakira da nakanani ma kiivavo. ³ Imiimiiriya kurina ma ivivi rekwei ma ivivi namei bo, “Kiiwa kiiwa tam Jiu damsai i kiivavo.” Ma imiiritani ma iraravi.

⁴ Ma Pailat ikiibume da koroto kurisi ivona bo, “Ana rui ma Yesu ana rutinakiibuwei da kona kitai. Ma aiakovimi da ke sago ina berona ata panani da wavu ata verei.” ⁵ Irutinakiibuwei na patana da urava iyyona ma gara yebayebarina ikotekotei. Ma Pailat ivonesi bo, “Kokitai, tomowina na weni.”

⁶ Taparoro babadisi i babada ma taparoro numana kana potapota Yesu ikitai na ikiikiirara bo, “Kotuparatui! Kotuparatui!”

Ma Pailat ivonesi bo, “Korutinaneyei da tami mani kona tuparatui. Ma taku na ke sago ina berona ata panani da wavu ana verei.”

⁷ Ma ivonapotei bo, “Tokai akii vonaviyoyovana kamonai evonavona da ita rabobo, iyamna ivon-avona da tuna na God Natuna.”

⁸ Pailat weni sisiyina ivi yanei na iyabumana kirakai. ⁹ Tuna kubiine Yesu irutinaruwei ina ku numa ma ivi tarakiiyana meyei bo, “Tam mimei kupisi?”

Ma Yesu ke sago ita vonapotei. ¹⁰ Ma Pailat ivona bo, “Avi kubiine na kuriku ke kuta vivisisiya? Kuakovi bo kegha da aku rewapana emakamakai da ana votawem kuna nae bo ana vona da ina tuparatum.”

¹¹ Ma Yesu ivona bo, “Kara ke kovokovoghina da kuti badeku, ma God rewapana iverem kubiine. Ma nani tomowina ku imam itereku na tuna wawayina ina berabero irakata kirakai, ke tam nakanani.”*

¹² Ma Pailat ivi paparana kirakai da ikikava keta ita panani da Yesu ita votawei ita nae. Ma koroto irapotei bo, “Weni tomowina kuna votawei ina nae na tam ke Kiivavo Sisa kwinana. Meni wawayina evonavona da tuna kiivavo na Sisa ikawapatei ma ighaviyei.”

¹³ Pailat weni sisiyina ivi yanei na Yesu irutinaki-ibuwei inae ku vitupavira gawarina da ipumakamaki tepanai imakiivipika. Nani gawarina Hibru gamosiyai na ikwatukwatui Gabata. Gawarinai wakima ipasiya da tepanai ibababa, tuna kubiine kana vava iyamna “Wakima ikepani.” ¹⁴ Ma Pailat koroto ivonesi bo, “Ami kiivavo weni.” Tuna madegha punai ma wawaya peyarisi namada ivi karei da Pasova kubiine ivovovunagha.

¹⁵ Ma koroto irapotepotei bo, “Kokiivunui! Kokiivunui! Kotuparatui!”

Ma Pailat ivi tarakiyanesi bo, “Ami kayowana da ami kiivavo ana tuparatui, bo?”

Ma taparoro babadisi i babada ivonapotei bo, “Akii kiivavo sago kava. Sisa! Sisa!”

* **19:11:** Yesu ivona bo ‘nani tomowina’ na Kayapas ivi sisiyei.

¹⁶ Vaghina ma Pailat ivonakiiyaragha da seri wawayisi Yesu ita tuparatui.

Yesu ituparatui.

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Seri damsi Yesu irutini ikiibau da ita tuparatui.
¹⁷ Ma Yesu kana korosi ikavari ma kwanatu iki-ibutawei, ma ibaba inae da ku gawara sago kana vava ‘Teuteu Koyana.’ Hibru gamosiyai evon-avona bo ‘Gorugata.’ ¹⁸ Ma nani gawarinai Yesu ituparatui ku korosi. Ma tomotomowa ivi ruwa ya-vata ituparatusi. Sago Yesu katagheyanai ma sago dugenai. ¹⁹ Ma Pailat igiruma bo, “Yesu, Nasaret wawaya, Jiu damsi i kiivavo.” Igirumi ikovi ma seri wawayisi iveresi da Yesu kana korosi tepanai itutui. ²⁰ Wawaya ipeyari kirakai nani girumina ivi yavi, iyamna Teuteu Koyana na kwanatu riri-nai. Ma bade girumina na Hibru, Latin, ma bade Grik gamosiyai igirumi.[†] ²¹ Taparoro babadisi i babada Pailat ivonei bo, “Ke kuna giruma da Yesu na Jiu damkai akii kiivavo. Ma weni nakanani kuta giruma bo, ‘Weni tomowina tuna mani ivona da tuna Jiu damsi i kiivavo.’ ”

²² Ma Pailat ivonapotesi bo, “Aviyavisina agiru-girumi na agirumi. Emakai.”

²³ Seri damsi ruwamaruwa Yesu ituparatui ikovi ma murinai na kana gara irereghi da pe-yarisi na sago sago duma iviia. Ma kana gara gurina na ke ita rereghi, iyamna garana iyamoni na ke ita bori ma ita popoi. Ivuvui da kudubina na sago. ²⁴ Tuna kubiine seri wawayisi ti mani

[†] **19:20:** Hibru na Jiu damsi gamosi, Latin na Rome damsi gamosi, ma Grik na Grik damsi gamosi ma wawaya kudubisi Grik ivi sisiyei.

kamosiyai ivona bo, “Weni garana ke tagosiri. Virekwa sago taberai ma takitai da iyi kudubina ina viiya.” Weni berana iberai na giruma kata-mana kamoni ikikava ivona da ita tupuwa na nakanani itupuwa. Igiruma bo,

“Kamosiyai kaku gara peyarina ivorereghi
ma kaku gara gurina kubiine na virekwa ib-
erai.”*

Ma vaghina, seri wawayisi nakanani iberai.

²⁵ Yesu kana korosi ririnai na wivine viya ivivi miiriyana. Ti na ina maduwa ma ina maduwa tina kikei, ma Klopasi kawana ma Meri Magadarini. ²⁶ Ma Yesu ina maduwa ikitai ma kana kivi-kivina sago, tuna nuwanuwana ivii kirakiyei na ina maduwa ririnai imiimiiri na ikitai. Ma Yesu ina maduwa kurina ivona bo, “Maduwa, weni tomowina kevi natunei.”

²⁷ Ma kana kivi-kivina kurina ivona bo, “Am maduwa weni, kevi maduwei.” Vaghina ma, kana kivi-kivina ivi vaghinei ma nani ravinai na Meri irutini da inae ina ku numa.

Yesu irabobo.

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Nani murinai Yesu iakovi da ina Mamai ina kayowana kudubina ivi kovini. Ma giruma kata-mana kamoni ikikava ivi sisiya da ita tupuwa na itupuwa, ivona bo, “Kaiyoku ikanakana.”*

²⁹ Ma ririnai na diudeu imakamakai, kamoni na wain tomatomana. Seri wawayina sago gumba ivi-ya da ku wain ikiikutuvi. Ma ku hisop ki-ina ivi kavini ma ivororona da Yesu ku mutuna.

* **19:24:** Psa 22:18 * **19:28:** Psa 69:21, 22:15

³⁰ Vaghina ma, Yesu wain iumai ma ivona bo, “Bera peyarina avi kovini.”

Idune ma tuna mani kanumina inuwatawei ma irabobo.

Yesu ghabaghabana igwariya.

³¹ Jiu babadisi inae Pailat kurina ma ivi nowi da iti vaghinei da seri wawayisi nani tomotomowisi ivi aroba korosiyai kaesi iti kiigiiyana da yaghiyaghinai ita rabobo. I kayowana da tupuwisi korosiyai ita turaoruwana, iyamna viyakam kana mara itupo da iti karei. Ma tuna na mara ghamana ma vovokaravina, ke viyakam marasi viya nakanani. ³² Tuna kubiine seri wawayisi inae da nani wawayisi ivi ruwa Yesu yavata ituparatusi na kaesi ivi kiigiiyana. ³³ Ma ipisi Yesu kurina na ikitai da namada irabobo, tuna kubiine kaena ke iti kiigiiyana. ³⁴ Ma seri wawayina sago ina iyowai Yesu ghabaghabana igwariya na tara ma okowa isororo. ³⁵ Tomowa sago weni berasi matanai ikitai na tuna imamatarei da vonavaghata. Ma peyarina idebei kurimi da konakovi da vonavaghata ma tami yavata koni tumaghana.† ³⁶ Yesu ina rabobo kamoni weni berasi itupuwa da giruma katamana kamoni ikikava ivivi sisiya na nakanani itupuwa. Igiruma bo, “Ke tuwirina sago ina kiigiiya.”* ³⁷ Ma bade igiruma bo, “Wawaya iyowai igwariya na ina kitai.”*

† **19:35:** Weni dobunai Jon ivi debei da bera peyarina matanai ikitai da weni bukana igirumi. * **19:36:** Exod 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 * **19:37:** Zech 12:10; Rev 1:7

Yesu tupuwina ku buba iterei.

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Weni berasi ikovi na wawaya sago kana vava Josepa, ina kwanatu Arimateya na inae da ivi nowi Pailat kurina da Yesu tupuwina ita viiya. Ma Josepa na gavunai Yesu ikivikivini, iyamna Jiu babadisi iyabuyabumanesi. Pailat ivi vaghinei na Josepa inae da Yesu tupuwina iviia. ³⁹ Ma Nikodimas na Josepa ivi ruwai da yavata inae. Tuna wawayina didibara sago inae Yesu kurina da yavata ivi sisiya. Ma inenae na Nikodimas mura-mura ikavari, tuna 30 kilos ruvana ma kamoni na meya ma alo ghabughabusi.* ⁴⁰ Jiu damsi i kiki inununuri na ivi ruwa muramurana iviia da Yesu tupuwina ivovunaghi ma kwarewa vuna, poipoina ma gurina iviia da igerei. § ⁴¹ Meni gawarina Yesu ituparatui na ririnai na vao. Ma nani vaona kamoni na buba vuna namada itarapapai da karawaga iyamoni da imakamakai, ke sago wawaya tupuwina ku kamona ita terei. ⁴² Ma damsi ivivi yaghiyaghina, iyamna mara itupo da viyakam marana iti karei. Ma bade nani bubana ke ita rabaraba, tuna kubiine Yesu tupuwina nani dobunai iterei.

20

Yesu rabobowai ivomiiri.

(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Viyakam marana ikovi ma mara itom. Ma mara sowasowai Meri Magadarini ivomiiri inae ku karawaga. Ma ikita da buba kana gudu

* **19:39:** Jon 3:1-2 § **19:40:** Kwarewina na poipoina ma liseniyai iyamoni.

wakimina na wawaya itabiri ma bubana na kawabonabonaghina. ² Tuna kubiine iverau da ivovira Saimon Pita ma Yesu kana kiviivina sago kurisi. (Yesu tuna tomowina nuwanuwana ivii kirakiiyei.) Ma ivonesi bo, “Wawaya Bada tupuwina buba kamoni iviitawei ma ke katakovi da imapatana iterei!”

³ Vaghina ma Pita kwinana yavata veru ivi karei ku buba. ⁴ Ivi ruwa iveru inenae ma kwinana iveru kirakai da Pita ikuyowei. Ivi nao, ku karawaga inekiibau ⁵ ma itawopika da buba ku kamona irugenara. Ma Yesu tupuwina kana gere na tuna kava ikitai da ikenakena. Ma ke ita rui. ⁶ Ma Saimon Pita na muriyai inekiibau ma maninina irui. Ma Yesu tupuwina kana gere ikitai buba kamoni ikenakena. ⁷ Ma bade gara sago vonokunokuna ikitai, tuna na Yesu gayamina kana gere na gawara bogiiyai ikenakena. ⁸ Nani murinai Pita kwinana bade buba ku kamona irui. Ma Yesu tupuwina ikita kawai na ivi tumaghana. ⁹ Giruma katamana ivona da Keriso ina rabobo ma murinai ina vomiri, ma ivi ruwa patana da nani girumina iyamna ke ita vii bubuni. ¹⁰ Ma vaghina, kana kiviivina ivi ruwa ivovira i ku numa.

Yesu irumatarar Meri Magadarini kurina.

(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹¹ Meri na buba kupunai imiri ma itutou. Ere tutuna itawopika, ma irugenara ku buba kamona.

¹² Ma aneya ivi ruwa ikitisi, kii gara poipoisi, ma imapatana Yesu tupuwina ikenakena gawarinai na sago gayaminai ma sago kaenai ivivi makiiyana.

¹³ Ma aneya sago ivi tarakiiyana bo, “Wavine, avi kubiine ketutou?”

Ma Meri ivonapotei bo, “Wawaya aku Bada tupuwina iviitawei ma ke atakovi da imapatana iterei.”

¹⁴ Ma itavire na wawaya sago ikitai imiimiiri ma ke itakovi da tuna na Yesu. ¹⁵ Ma Yesu ivona bo, “Wavine, avi kubiine ketutou? Ma iyi kekwek-wai?”

Ma Meri inotai da vao kana koyakoyagha na ivonei bo, “Aku tomo, Yesu tupuwina na tam kuvi-ya, bo? Imapatana kuterei? Kevoneku da ana nae ana kavari.”

¹⁶ Ma Yesu ivona bo, “Meri.”

Meri imiiritavire ma Hibru gamosiyai ivona bo, “Rabboni.” Weni sisiyina iyamna, “Aku vibeyebeyena wawayim.”

¹⁷ Ma Yesu ivona bo, “Ke kuna votaniku, iyamna karakava ana ghae aku Mamai kurina. Ma kenae da varevaresiku kuni akovisi da taku agheghae aku Mamai kurina, tuna bade na ami Mamai. Agheghae aku God kurina, tuna bade na ami God.”

¹⁸ Ma Meri Magadarini inae da Yesu kana kivikivina ipananisi na ivonesi bo, “Ita Bada ak-itai!” Ma aviyavisina Yesu ivivi sisiyei na ivon-averesi.

Yesu irumatarana kana kivikivina kurisi.

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Sande ravi didibarinai Yesu kana kivikivina peyarisi numa kamoni ivi kiidaburana ma matuketa igudui, iyamna Jiu babadisi iyabuyabumanesi. Ma Yesu irumatarana kurisi ma ivona bo, “Nuwanuba gwabimiyai emakai.” ²⁰ Ma weni sisiyina ivonesi ikovi na imana ma ghabaghabana pitarisi ivi beyesi. Ma kana kivikivina ivi nuwabiibii kirakai da i Bada ikitai. ²¹ Ma

bade ivona meyesi bo, “Nuwanuba gwabimiyai emakai. Ikikava aku Mamai ivonataweku na bade taku nakanani ana vonatawemi.” ²² Nani murinai Yesu yana itawei kurisi ma ivonesi bo, “Kanuma Vovokaravina koviiya. ²³ Ma rewapana ina veremi da wawaya i berabero kona notatawei na God ina notatawei. Ma i berabero ke kona notatawei na bade God ke ina notatawei.”*

Yesu irumatarar Tomas kurina.

²⁴ Yesu kana kiviivina ivi 12 kamosiyai, sago na Tomas, ma kana vava kana viruwa na Didimas. Ma tuna ke yavata maranai Yesu irumatarar kana kiviivina kurisi. ²⁵ Tuna kubiine kiviivina viya ivonei bo, “Bada kakitai.”

Ma Tomas ivona bo, “Ke ani tumaghana da kunona matakuwai imana itutui na gawarisi ana kitai ma pitarisi ana votovoni. Ma bade ghabaghabana pitarina ana votovoni na ani tumaghana da Yesu na yawayawana.”

²⁶ Taparoro sago ikovi ma kana kiviivina numa kamoni ivi kiidaburana, ma Tomas na yavata. Matuketa igudupotai ma kegha da Yesu irumatarar da kamosiyai imiimiiri ma ivona bo, “Nuwanuba gwabimiyai emakai.” ²⁷ Ma ivona bo, “Tomas, imaku kevotovoni ma kekitai. Ma kevororona da ghabaghabaku pitarina kevotovoni. Nota ragharagha kevoterei. Kevi tumaghana.”

²⁸ Ma Tomas ivonapotei bo, “Vonavaghata, tam aku Bada ma aku God.”

²⁹ Ma Yesu ivonei bo, “Matamuwai kukitiku, tuna kubiine kitumaghaneku. Ma wawaya viya ke

* **20:23:** Mat 16:19, 18:18

meyani ita kitiku ma kegha da itumaghaneku. Ma God ini biibiinisi da nuwabiibai ina panani.”

Jon ivi debei da avi kubiine weni bukana igirumi.

³⁰ Yesu matakira ghamaghamasi ipeyari ib-
erai da kana kivikivina matasiyai ikitai, ma ke
kovokovoghina da weni bukana kamoni peya-
rina ata girumi. ³¹ Ma aviyavisina agirumi na
aterai da tami koni tumaghana da Yesu na God ina
Vivinevine Wawayina. Ma tuna na God Natuna.
Koni tumaghane na tuna avanai yawasa maka-
makii nonowina kona viiya.

21

*Yesu irumataru kana kivikivina miikovi-
maruwa kurisi.*

¹ Ke mara gurina ma Yesu irumatarame
kana kivikivina kurisi, ma berana weni
nakanani itupuwa. ² Mara sago kana kivikivina
miikovimaruwa Taiberiyas* tokana baranai
ivi kiidaburana. Ti na Saimon Pita, Tomas (kana
vava sago Didimas), Nataniyera (ina kwanatu
Keina, Gariri dobunai), Zebedi natunatuna ma
bade kivikivina ruwa yavata. ³ Saimon Pita
turaturana ivonesi bo, “Ana nae ana wito.”*

Ma damsi ivonapotei bo, “Peyarita tanae.” Inae
da ku waka igeru, ma nani didibarinai na iwito
mareba da ke iyana sago ita konai. ⁴ Ma mara
boiboi vaghata ikitai da wawaya sago kikirai imi-
imiiri ma ke ita vogiini da tuna na Yesu. ⁵ Ma

* **21:2:** Taiberiyas tokana kana vava sago na Gariri tokana.

* **21:3:** Luk 5:5

Yesu ivi kwatu kurisi bo, “Turaturaku, kade iyana kokonai, bo kegha?”

Ma peyarisi ivi kwatupotei bo, “Kegha. Ke sago.”

⁶ Ma Yesu ivonesi bo, “Ami wito ku katagheyami kotawei na iyana kona konai.” Ma damsi i wito itawei ma ke kovokovoghina da wito ita tinepai ku waka, iyamna iyana ikona kirakiiyei.*

⁷ Ma kana kivikivina sago Yesu nuwanuwana iviiviiya na tuna Pita kurina ivona bo, “Nokona Bada.” Ma Saimon Pita namada kupuna garana ivotawei ma maranai iakovi da Bada na yaghiyaghina kupuna garana iviia da ikotei ma ivi kapoka ku okowa ma iyeka ioru ku kikir.

⁸ Ma turaturana na Pita ikivini wakiiyai ioru. Ma wito na ere iyanina itini ku kikir, iyamna ke ita rabaraba, 100 mitas ruvana. ⁹ Damsi ku kikir ivoghae na keyama mokina ikitai ma tepanai na iyana. Ma ririnai na parawa yavata. ¹⁰ Ma Yesu ivonesi bo, “Iyana viya wekarakava kokonai na kokavarapiyei.”

¹¹ Saimon Pita ighae ku waka da wito itinaoruwei ku kikir. Iyana ghamaghamasi ikona na ivi 153, ma kegha da wito ke ita bewari. ¹² Ma Yesu ivonesi bo, “Kopisi. Tikawaboiboi.” Ma ke sago kana kivikivina iti tarakiiyane bo, “Tam iyai?” iyamna kudubisi iakovi da tuna na Bada. ¹³ Ma Yesu parawa iviia ma irereghisi, ma bade iyana iviia na berana sago iberai.

¹⁴ Yesu rabobowai ivomiiri ma nani murinai mara ipeyari kana kivikivina kurisi irumatara. Ma weni tuna na mara kana viaroba.

* 21:6: Luk 5:6

Yesu, Pita ikiiepepai.

¹⁵ Yesu kana kivikivina yavata ikam ikovi na Saimon Pita ivonei bo, “Saimon, tam Jon natuna, vonavaghata da nuwanuwaku kuviiya, bo? Am nuwaviina kuriku irakata, ke nakanani ma weni damsi, bo?”

Ma Saimon ivonapotei bo, “E, Bada, vonavaghata. Kuakoviku da taku nuwanuwam aviiya.”

Ma Yesu ivona bo, “Tuna kubiine aku sipu gegeyisi kevi kanisi.” ¹⁶ Ma bade Yesu sisiyina sago ivona meyei bo, “Saimon, tam Jon natuna, vonavaghata da nuwanuwaku kuviiya bo?”

Ma Saimon ivonapotei bo, “E, Bada, vonavaghata. Kuakoviku da taku nuwanuwam aviiya.”

Ma Yesu ivona bo, “Tuna kubiine aku sipu kekoyagha bubunisi.” ¹⁷ Ma Yesu ivoname bo, “Saimon, tam Jon natuna, nuwanuwaku kuviiya bo?”

Ma Saimon ivi nuwapoya kirakai, iyamna weni tuna mara kana viaroba Yesu ivi tarakiiyanei da nuwanuwana iviiya bo kegha. Ma ivonapotei bo, “Bada, bera peyarina kuakova yavui. Ma namada kuakoviku da taku nuwanuwam aviiya.”

Ma Yesu ivona bo, “Tuna kubiine aku sipu kevi kanisi.” ¹⁸ Ma patana da ivivi sisiya Pita kurina, ivona bo, “Vonavaghata avonavonem, yaragimuwai na tam mani kuvovororona da kuvivi kotevunaghim, ma am kayowanai kubababa. Ma kuna morapa na kuna vororona da wawaya imam ina patumi. Ma ina rutinim da gawara ke kuta kayokayowei na nake ina terem.” ¹⁹ Yesu weni nakanani ivi sisiya na ivi debei da ikikava Pita ina rabobo, ma nani rabobona kamonai na God

kana kadara ini debei. Muriyai ivona bo, “Saimon, kekiviniku.”

Yesu ma kana kivikivina sago.

²⁰ Pita itavire na Yesu kana kivikivina sago ikitai, murisiyai ipipisi. Tuna tomowina na Yesu ina nuwaviina ghamana ma vaghina tomowina kam kamonai ivi rugwabi Yesu kurina ma ivonei bo, “Bada, iyi ini wawanem?”* ²¹ Ma Pita tomowina ikitai na ivona bo, “Bada, nokoni tomowina na ikikava?”

²² Ma Yesu ivonapotei bo, “Mikeda ata kayokayowei da nani tomowina yawayawana ita makamakai da aku ku vovira marana na ke tam am nuwapoya. Tam na kekivina bubuniku.”

²³ Weni sisiyina kubiine na vitumaghana damsikamosiyai sisiya wapawapa irakata, inotanotai da tuna tomowina na ke meyani ita rabobo. Ma kegha da Yesu ke nakanani iti sisiya, tuna ivona bo, “Mikeda ata kayokayowei da nani tomowina yawayawana ita makamakai da aku ku vovira marana na ke tam am nuwapoya.”

²⁴ Tuna tomowina na weni berasi kudubina matanai ikitai da weni bukana kamonai igirumi. Ma peyarita takovi da aviyavisina imamatarei na vonavaghata.

Sisiya damona.

²⁵ Yesu bera ipeyari kirakai iberai. Ma anotanotai da weni berasi peyarina wawaya ita girumi na kara ke kovokovoghina da dobuwai gawara ita makai da nani bukasi kudubina ita tura.

* **21:20:** Jon 13:25

Gapapaiwa New Testament
The New Testament in the Gapapaiwa Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Gapapaiwa long
Niugini

copyright © 2009-2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gapapaiwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 11 Nov 2022

02820c89-25a2-533d-9e19-9a2d0e178860